

SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ ASPEKTY ČINNOSTI DOMŮ DĚTÍ A MLÁDEŽE A ŠKOLNÍCH DRUŽIN

Miroslava Večeřová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miroslava VEČEŘOVÁ**
Osobní číslo: **H128074**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociálně pedagogické aspekty činnosti domů dětí
a mládeže a školních družin**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálech IMS "metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S všdomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- základní činnosti DDM a ŠD, jejich sociálně pedagogické aspekty
- jak přispívají k utváření mezilidských vztahů u dětí
- vymezení formálních a neformálních skupin a jejich vznik

Praktické části:

- výzkumné šetření zaměřené na sociálně pedagogické aspekty působení DDM a ŠD

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. Hájek, B. Školní družina. Praha: Portál, 2009
2. Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J. Pedagogické ovlivnění volného času. Praha: Portál, 2011
3. Hofbauer, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004
4. Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008
5. Muhlpač P., Sorciopatologie. Brno: Masarykova universita, 2009
6. Pávková, J. a spol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2002
7. Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 2005
8. Střelec S., Studie z teorie a metodiky výchovy I., II. Brno: Katedra pedagogiky MU, 2004

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. František Sýkora**
Katedra pedagogiky a psychologie

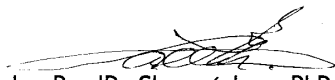
Datum zadání bakalářské práce: **11. listopadu 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

MIROSLAVA VEČERŮVÁ
Jméno, příjmení studenta

V Brně 14. 4. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užití-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce Sociálně pedagogické aspekty činností domů dětí a mládeže a školních družin popisuje důležitou roli mimoškolních zařízení určených pro volný čas. Zvláště vy-
zdvížena je důležitost a nutnost správné výchovy ve volném čase z hlediska socializačního
procesu dětí a mládeže. Praktická část zjišťuje celkovou spokojenost rodičů s činností do-
mu dětí a mládeže a školní družiny. V závěru se zamýšlí nad tím, jak důležité je dětem a
mládeži ukázat správnou cestu ke smysluplnému naplnění volného času tak, aby docházelo
ke správnému rozvoji jejich osobnosti.

Klíčová slova:

Děti a mládež, volný čas, činnost, pedagogika, výchova, cíle, funkce, vztahy, proces, pro-
středí, skupina.

ABSTRACT

My bachelor work called Socially pedagogical aspects of activities of after school leisure
time club, describes an important role of facilities which are designated for free time of
children and young people. There is specially emphasized the importance and necessity of
proper upbringing in free time from the point of view of socialized process of children and
teenagers. The practical part fixes parent's satisfaction with the activities of after school
leisure time club. The conclusion deals with the fact how important it is to show children
the right way for fulfilling their free time meaningfully to lead to the proper development
of their personalities.

Keywords:

Children and teenagers, free time, activity, pedagogy, education, goals, functions, relation-
ships.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Františku Sýkorovi za odborné vedení, cenné rady, připomínky a podněty, které mi při zpracování této práce poskytoval. Děkuji za věnovaný čas, trpělivost a povzbuzení.

Děkuji manželovi a celé své rodině za obrovskou míru tolerance a podpory.

MOTTO

„Volný čas je nejdůležitější součástí našeho života.“

(Denis Diderot)

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Miroslava Večeřová

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ZÁKLADNÍ ČINNOSTI DDM A ŠD, JEJICH SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ ASPEKTY	11
1.1 ZAŘÍZENÍ PRO ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	13
1.2 DDM – JEHO POSLÁNÍ, FUNKCE, CÍLE	15
1.3 ŠD – JEJÍ FUNKCE, CÍLE, POSLÁNÍ	16
1.4 ZÁKLADNÍ POJMY PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU.....	18
2 JAK DDM A ŠD PŘÍSPÍVAJÍ K UTVÁŘENÍ MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ U DĚTÍ	22
2.1 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	23
2.2 POŽADAVKY NA REALIZACI VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE.....	24
2.3 POČÁTKY VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	26
2.4 OSOBNOST PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU A VYCHOVATELKY VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ	29
3 VYMEZENÍ FORMÁLNÍCH A NEFORMÁLNÍCH SKUPIN A JEJICH VZNIK	33
3.1 VRSTEVNICKÉ SKUPINY	34
3.2 DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	35
3.3 DĚTI MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU.....	36
3.4 DĚTI STŘEDNÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 SPOKOJENOST RODIČŮ S ČINNOSTÍ DDM A ŠD OSLAVANY	41
4.1 STANOVENÍ CÍLE A VÝZKUMNÝ VZOREK.....	41
Cíl výzkumu	41
Výzkumný vzorek	41
4.2 HYPOTÉZY A METODA VÝZKUMU	42
4.3 VLASTNÍ VÝZKUM	43
4.4 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	59
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Téma práce jsem si zvolila, protože je mi profesně blízké. Již 6 let pracuji v domě dětí a mládeže v Oslavanech. Nastoupila jsem na místo pedagoga volného času a vedla jsem hlavně tvořivě zaměřené zájmové útvary. Po třech letech jsem povýšila, a nyní pracuji již dva roky jako vedoucí pedagog volného času.

Na začátku práce chci stručně popsat zařízení pro zájmové vzdělávání a další instituce naplňující volný čas dětí. Jejich stručný přehled mi pomůže v zařazení domu dětí a mládeže. Zvláštností v této oblasti je spojení domu dětí a mládeže se školní družinou. Tato symbióza funguje v Oslavanech již mnoho let a donedávna jsme byli ojedinělým zařízením tohoto typu v republice. Školní družina se stala součástí domu dětí a jejich provázanost v naplnění volného času dětí mladšího školního věku je veliká.

Dům dětí a mládeže a školní družina v Oslavanech je školské zařízení, nabízející služby v oblasti výchovy, zájmového vzdělávání a osvěty pro širokou veřejnost.

Dům dětí a mládeže a školní družina svou činností přináší užitek dětem, mládeži a rodičům a naplňuje potřeby a trendy města Oslavany a okolních obcí. Aktivitu zajišťuje odborně a pedagogicky připravený tým s pozitivním vztahem k životnímu prostředí a tradicím regionu.

Cílem aktivit Domu dětí a mládeže a školní družiny je pestrá nabídka činností pro děti, mládež a dospělé ve volném čase.

Dům dětí a mládeže a školní družina je střediskem volného času dětí a mládeže se širokou zájmovou působností. Každoročně je otevřeno přes 60 zájmových útvarů.

Pravidelnou zájmovou činností uskutečňuje zejména v těchto oblastech – Taneční a pohybové, kde se účastníci vzdělávání naučí pohybovým dovednostem, učí se používat tanec a pohyb k relaxaci a k udržování svého tělesného zdraví a kondice, dovede zvládnout rytmiku a správné držení těla, umí chápat tanec a pohyb jako prostředek komunikace mezi lidmi.

V oblasti, přírodovědní a ekologické se účastníci naučí zodpovědně chovat v přírodě, umí dodržovat daná pravidla, účastníci chápou spojitost člověka s přírodou, znají základní členění přírodnin, naučí se využívat krásy přírody k inspiraci při výtvarné a estetické činnosti.

V oblasti sportovní se účastníci seznámí s obsahem a podstatou zájmového kroužku, zdokonaluje svoje dovednosti, rozvíjí se pohyb, učí se relaxovat, učí se schopnosti spolupracovat a osvojovat své role v oblasti sportu.

V oblasti jazykové se účastníci zájmového vzdělávání učí rozšiřovat slovní zásobu, tato oblast má probudit zájem o cizí jazyk a spojit tento zájem s aktivní zábavou a hrou.

Oblast výtvarná a tvořivá vede účastníky k rozvoji jemné motoriky, učí se základním znalostem a dovednostem v oboru, trpělivosti a vytrvalosti.

Školní družina úzce spolupracuje s domem dětí a mládeže. Družina poskytuje bezpečné prostředí, a to nejen z hlediska fyzického zdraví, ale i dobrých podmínek pro emocionální a sociální rozvoj. V družině se žáci pod přímým či nepřímým pedagogickým vedením mohou přirozeným dětským způsobem projevovat, zaměstnávat a věnovat se zábavě.

Jedním z pohledu na dům dětí a mládeže bude i pozice v daném regionu, městě i místních poměrech.

Součástí mé bakalářské práce jsou také cíle, poslání a funkce domu dětí a mládeže a školní družiny a základní pojmy pedagogiky volného času. Zmíním se o základních činnostech člověka, učení, hře, kompetencích zaměřených na pedagogiku volného času a další.

Druhá kapitola bude věnována tématu, jak přispívá dům dětí a mládeže a školní družina k utváření mezilidských vztahů u dětí. A to jak vztahů mezi dětmi navzájem, utváření sociálních skupin, vyčleňování z kolektivu tzv. outsider, jejich zařazení do skupin atd. Tak potom i vztahů mezi dítětem a pedagogem. Kvalita vztahů účastníků volnočasových aktivit může mít různé úrovně.

Dnešní doba s sebou nese veliké nároky rodičů na naplnění volného času jejich dětí. Požadavky jsou mnohdy až neúměrné a pro dítě nevhodné. Často se stává, že dítě má mnoho aktivit, pořádně se nevěnuje žádné a celý proces střídání ho stresuje.

V utváření vztahů dítěte pedagog hraje významnou roli osobnost pedagoga volného času a vychovatelky ve školní družině.

Třetí kapitola bude věnována vymezení formálních a neformálních skupin a jejich vznik. Budu se zabývat jednotlivými znaky sociální skupiny – vrstevnické skupiny. Dále samostatně vyčlením skupiny předškolního věku a skupiny školního věku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ ČINNOSTI DOMU DĚTÍ A MLÁDEŽE A ŠKOLNÍ DRUŽINY, JEJICH SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ ASPEKTY

Základní činnosti domu dětí a mládeže se dělí do několika skupin.

První je zájmová **činnost příležitostná**. Jsou to organizované příležitostné akce, které jsou výchovně vzdělávací nebo rekreační. Jsou řízeny pedagogem volného času a časově omezeny. Jsou v místě zpravidla v působení domu dětí a mládeže. Do této skupiny patří například sportovní turnaje, soutěže, dopravní soutěže mladých cyklistů, výlety.

Další **pravidelná činnost**, která probíhá v zájmových útvarech. Této činnosti se můžou zúčastnit pouze řádně přihlášení účastníci. Je to činnost, která se koná pravidelně alespoň jednu hodinu týdně.

Táborová činnost je organizovaná činnost s dětmi, mládeží, ale i s rodiči a dětmi. Tato činnost probíhá zpravidla v době dlouhodobého volna, například v době jarních a letních prázdnin a mimo sídlo domu dětí a mládeže. Je to činnost, která může mít různé zaměření, hlavně však rekreační, ale může mít i formu odborného soustředění.

Osvětovou činností rozumíme odbornou pomoc jiným subjektům starající se o volný čas dětí a mládeže. Tato činnost může probíhat formou seminářů, přednášek, kurzů a školení.

Nabídka otevřených **spontánních aktivit** je činnost, která je pedagogy ovlivněna nepřímo. Tyto činnosti nemají pevně stanovený začátek a konec, je zde určena pouze doba provozu. Mezi tyto činnosti patří například různé otevřené kluby, herny, počítačové a internetové pracovny. Účastníci těchto činností nejsou vázáni žádnou přihláškou, tato činnost pro ně neprobíhá pravidelně. Mohou se jí zúčastňovat kdykoliv v čase provozu.

Individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání. Zde se vytváří zvláštní podmínky pro rozvoj nadání talentovaných účastníků mimo zájmové útvary.

Mezi základní činnosti školní družiny patří činnost pravidelná, každodenní práce pedagoga v jednotlivých odděleních školních družin s účastníky, kteří jsou řádně přihlášení do školní družiny.

Ve školní družině mohou probíhat i příležitostné akce, které mohou být určená i pro rodiče, nebo veřejnost. Mezi tyto aktivity patří například maškarní karnevaly, zahradní slavnosti, besídky.

Školní družina nabízí účastníkům i odpočinkové činnosti, jejichž cílem je hlavně relaxace a odpočinek. Tato činnost může probíhat různým způsobem. Jsou to klidné zájmové činnosti, četba, odpočinek v klidovém koutku. Odpočinek se v režimu školní družiny zařazuje po obědě. Mezi odpočinkové činnosti ve školní družině patří také různé aktivity, které vedou k rozvoji osobnosti účastníků, umožňují jim seberealizaci, rozvoj vlastních dovedností.

„Mezi další činnosti školní družiny patří i příprava žáků na vyučování. Tato činnost měla vždy v náplni školní družiny významné místo. V padesátých letech 20. století, kdy družina plnila především sociální funkci, to bylo poslání téměř dominující a požadavek, aby žáci celou přípravu na vyučování vykonávali v družině, byl chápán jako výraz specifického omezování rodinného působení na žáky. S posunem chápání funkce družiny do oblasti výchovy mimo vyučování a řazení mezi zařízení pečující o volný čas dětí již není povinně zařazována do denního režimu. Školní družina podle svého poslání žákům přípravu na vyučování umožňuje“.¹

¹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 147.

1.1 Zařízení pro zájmové vzdělávání

Zájmová činnost bývá dle svého zaměření rozdělena do několika kategorií. Každá kategorie má svůj podíl na rozvoji osobnosti. Rukodělné a výtvarné činnosti vedou k rozvoji zručnosti, jemné motoriky, účastník si osvojuje různé pracovní postupy, naučí se zpracovávat různé materiály (např. keramická hlína, práce s papírem - kašírování, ruční papír...).

V **přírodovědné činnosti** se účastníci učí mít kladný vztah k přírodě, ochraňovat životní prostředí, poznávat různé druhy živočichů, učí se je chránit. **Technické činnosti** jsou úzce spojeny s činnostmi rukodělnými, vedou zejména k rozvoji technické představivosti. **Estetickovýchovné činnosti** rozvíjí kreativnost dětí, představivost, jejich estetické cítění. **Sportovní a pohybové činnosti** vedou k rozvoji fyzické a duševní zdatnosti, toleranci, smyslu fair play, kolegiálnosti, mohou vést k utlumení agresivity u některých jedinců. Vedou i ke zdravému životnímu stylu. Tyto činnosti zahrnují i turistiku. Práce s počítačem patří mezi nejrychleji se rozvíjející činnosti, účastníci se učí počítačovým dovednostem. Zároveň však může vést k negativnímu návyku nazvaného **virtuální droga**.²

„Obsah zájmové činnosti se diferencuje nejen podle věku, ale i podle náročnosti práce, stupně obecnosti či specializovanosti zájmové činnosti a její návaznosti na předchozí přípravu. V předškolním věku u dětí převažuje zájem o činnost samu. Zájmy v mladším školním věku nejsou ještě rozlišeny, a proto je nutné dětem k výběru předkládat činnosti, při kterých se mění nejen jejich obsah, ale i prostředí, v němž probíhají. Zájmovou činnost usměrňujeme na obecně zaměřené okruhy činnosti, abychom dětem umožnili orientaci v hlavních zájmových oblastech. S postupujícím věkem se zájmy prohlubují a specializují. Na tomto základě můžeme vést starší děti k uvědomělejšímu výběru specializovanější zájmové problematiky.“³

Mezi zařízení pro zájmové činnosti patří střediska volného času, domy dětí a mládeže, školní družiny. O těchto dvou zařízeních se budu zmiňovat v následujících kapitolách.

² HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 169 – 170.

³ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 97.

Dále pak nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, nestátní neziskové organizace a občanská sdružení, školská výchovná a ubytovací zařízení, živnostenské podnikání k dětem a mládeži...

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou určena především neorganizovaným dětem a mládeži, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci (narušené vztahy v rodině, zdravotní handicap, nízká životní a sociální úroveň, problémy ve škole...), jsou ohroženi sociálně patologickými jevy (záškoláctví, kriminalita, návykové látky...) nebo mají vyhraněný životní styl (různé skupiny, gangy...) Tato zařízení mají za cíl pomáhat těmto jedincům vymanit se z nepříznivé situace, ukázat jim lepší cestu životem a celkově zlepšovat kvalitu jejich života. Účast na těchto činnostech je bezplatná, není potřeba se registrovat, je zde zajištěna také anonymita. Hlavním a základním prostředkem vedoucím ke získání klientů je atraktivnost nabídek možností trávení volného času.⁴

Tato zařízení nabízejí čtyři základní forma služeb – volný vstup a pobyt podle potřeb klienta, volnočasové aktivity, sociální služby, aktivity a činnosti zaměřené na prevenci.

Nestátní neziskové organizace a občanská sdružení věnující se dětem a mládeži (Junák, Skauti, Sokol...) Tato zařízení významně doplňují a obohacují výchovně vzdělávací činnost. Umožňují dětem a mládeži rozvíjet jejich dovednosti, talent a schopnosti. Tyto organizace jsou financovány z dotovaných programů.

Školská výchovná a ubytovací zařízení umožňují žákům a studentům vzdělávání, sportovní a jiné činnosti po vyučování. Jsou to domovy mládeže – zabezpečují žákům a studentům SŠ a VOŠ ubytování, stravu a kvalifikované výchovné působení, vede je k plnohodnotnému využití jejich volného času. V těchto zařízeních jsou studenti a žáci rozděleni do výchovných skupin, vykonávají zde i přípravu na vyučování. Internáty jsou určeny pro děti a žáky se zdravotním postižením a navazují na činnost speciálních škol pro tyto klienty.⁵

⁴ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 153.

⁵ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 150.

Živnostenské podnikání k dětem a mládeži se zaměřují na různé činnosti. Mezi ně patří získávání a rozvoj dovedností, ale i různé služby sociálního typu – hlídání dětí ... Mezi subjekty naplňující volný čas dětí a mládeže řadíme i různé internetové kavárny a diskotéky, které za poplatek nabízejí různé volnočasové aktivity, které však nevedou k výraznému výchovnému působení.

1.2 DDM – jeho poslání, funkce, cíle

Domy dětí a mládeže jsou jednou z forem středisek pro volný čas. Patří do sítě školských zařízení. Jsou to zařízení s širokou zájmovou působností v mnoha oblastech. Jejich služby využívají jako účastníci volnočasových aktivit jak děti předškolního věku, tak žáci základních škol a studenti.

Dům dětí a mládeže v Oslavanech ve spojení se školní družinou patří k jedinému takovému zařízení v Jihomoravském kraji a do nedávna i v České republice. V současné době je další takové zařízení ve Slavkově u Karlových Varů, kterému byl při vzniku DDM Oslavy příkladem a poradcem při vzniku.

Toto spojení přináší mnoho kladů, ale i záporů. Děti navštěvují zájmové kroužky společně se školní družinou v jedné budově, tudíž jim odpadá přecházení na jiné místo a ze svých zájmových útvarů se mohou vracet zpět do školní družiny. Je to výhodou i pro rodiče, kteří toho ve velké míře využívají, hlavně u mladších dětí.

Mezi záporné stránky tohoto spojení patří především to, že se některé děti přihlašují do kroužků, jen aby nemusely trávit čas ve školní družině. Pak se stává, že je činnost kroužku i přes snahu pedagoga dostatečně nenaplňuje. Některé zájmové útvary mají omezenou kapacitu a tyto děti, v nich zabírají místo dalším zájemcům. V žádném případě nejde o to bránit dětem navštěvovat kroužek, který si samo zvolilo. Spíše jde o snahu pomoci s vhodným výběrem, aby pak nedocházelo k takovým situacím. Ale bohužel ani tak tomu nelze úplně zabránit. Děti v družině se střídají – příprava i činnost ve školní družině se stává náročnější, neustále se musí přizpůsobovat dané situaci.

Poslání a funkce domu dětí a mládeže

Posláním každého takového zařízení je nejen naplňovat volný čas, ale také vychovávat k jeho aktivnímu využití. Nabídkou různých přiměřených aktivit se snaží oslovit co největší počet dětí, mládeže i dospělých. Nabídka se cíleně mění s ohledem na moderní

trendy vývoje a využití volného času, pružně se snaží reagovat na potřeby veřejnosti. Veškerá činnost DDM směřuje k prevenci sociálně patologických jevů.

Cíle domu dětí a mládeže

K obecným cílům těchto volnočasových zařízení patří především rozvoj osobnosti člověka, který bude pro osobní i občanský život vybavený poznávacími, mravními, sociálními a duchovními hodnotami. Získá všeobecný přehled a vzdělání, pochopí zásady demokracie, zásady základních lidských práv a svobod. Vychovávat člověka k pochopení a osvojení kultury a tradice, poznávat světové a evropské hodnoty a tradice. Získá a uplatnění znalostí o životním prostředí a jeho ochraně, přehled o bezpečnosti a ochraně zdraví.

K dlouhodobým cílům patří zejména přizpůsobení nabídky zájmových aktivit poptávce a moderním trendům. Snaha udržet si stálý počet zájemců o různé druhy aktivit. Neustále se snažit modernizovat prostory, přizpůsobovat vše požadavkům moderní doby. Vytvářet vhodné prostory pro spontánní činnosti. Péče o talentované žáky a mládež. Stále být součástí společenského a kulturního dění ve městě, kde působí, ale také v mikroregionu.

Výchovné a výukové cíle mají vést kromě rozvoje osobnosti také k sociální soudržnosti, odpovědnosti, svědomitosti a soustavnosti. Tyto cíle vedou také k rozvoji tvořivého myšlení, vzbuzení zájmu o poznání, schopnosti hodnocení sebe a ostatních, získávání dovedností, vědomostí, návyků a manuální zručnosti v různých činnostech. Mohou také napomáhat při jinak pro mládež tak obtížné volbě budoucího zaměstnání.

1.3 ŠD - její funkce, cíle a poslání

Školní družiny mají v naší republice dlouholetou tradici. Patří do systému vzdělávání, smysluplně naplňovat volný čas zejména dětí na prvním stupni základní školy.

Funkce školní družiny

„Školní družiny jsou zařízením, kde se děti mladšího školního věku seznamují s možnou škálou zájmových aktivit, s jejich obsahem a formami. Nabídkou různých činností aktivizují děti, prohlubují jejich školní znalosti, zájmovými činnostmi rozvíjí jejich osobnost a zdokonalují jejich kompetence. Mají své poslání také v rovině sociální. Specifičnost práce ve školní družině umožňuje vychovatelkám citlivě a aktuálně reagovat na stavy,

*nálady i sociální potřeby dětí. Vychovatelka má možnost s dětmi plánovat a realizovat takové činnosti, které děti nejen zaujmou, ale mohou jim i pomoci naplňovat potřebu úspěchu, kladného hodnocení a citové odezvy.*⁶

Školní družina není pokračováním školního vyučování, práce pedagoga v ní má své specifika. Pro dítě má tvořit přechod mezi školou a domovem. Zajišťuje dětem odpočinek, relaxaci, rekreaci a zájmové činnosti. Je zde určeno téma na každý týden, které se prolíná celotýdenní činností. Témata jsou stanovena vždy na začátku školního roku. Dalším méně obvyklým specifikem v této školní družině je tzv. „přechod“, což je převod dětí v doprovodu vychovatelek ze základní školy do prostor školní družiny a domu dětí a mládeže. Tato skutečnost vede děti ke znalostem pravidel silničního provozu a bezpečného přecházení vozovky. Týdenní činnost v této družině je rozdělena do několika činností, které probíhají v určených dnech. Mezi tyto činnosti patří výtvarné, tvořivé a estetické, pohybové, pracovní, etické, spontánní aktivity, příprava dětí na vyučování. Tato školní družina je zdarma, aby byla přístupna všem dětem bez rozdílu. Díky tomu je o ni i v tak malém městě, jako jsou Oslavy velký zájem. Funguje v pěti odděleních, která nejsou nijak obsahově rozdělena a žáci mezi nimi při dodržování stanovených pravidel mohou volně přecházet.

Cíle výchovy a poslání školní družiny

Mezi cíle školní družiny patří naučit účastníky smysluplně využít svůj volný čas, vést k sebeobsluze a samostatnosti. Vedou děti k prevenci úrazů a péči o své zdraví. Děti se také učí poznávat přírodu, osvojují si různé lidové tradice, rozvíjejí tvořivost. Děti se zde učí základům slušného chování, spolupráci, trpělivosti...

Družina má nabízet ve vhodných prostorách činnosti, které jsou podnětné, zajímavé a obsahově bohaté. Má poskytovat bezpečné prostředí, a to nejen z hlediska fyzického, ale i emocionálního a sociálního. Cíle, které si družina stanoví by měli hlavně vychovávat děti k smysluplnému využívání volného času a vybavovat je dostatkem námětů pro naplňování volného času. Činnost družiny by měla vést k získávání určitých kompetencí, které má každé takové zařízení stanoveno ve školním vzdělávacím programu. Pojem kompetence je

⁶ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. A KOLEKTIV, *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 7.

definován jako soubor schopností a znalostí a s nimi souvisejících postojů a hodnotových orientací, které jsou předpokladem k činnosti školní družiny.⁷

„Jedním z důvodů, proč rodiče přihlašují své děti do školní družiny, je snaha čelit **sociálně patologickým jevům** ohrožujícím děti a vybavit je vědomostmi, dovednostmi a postoji pomáhajícími odolávat nástrahám, které současná společnost připravuje. Výchovné působení musí reagovat na nebezpečí, jakými jsou drogová závislost, gamblerství, nesnášenlivost, agresivita apod. Nelze se spokojit se stanovováním dílčích výchovných cílů zavedených složek výchovy, je nutné ve školní družině pojímat výchovu i jako nespécifickou formu prevence sociálně patologických jevů.“⁸ Řada rodičů si tuto skutečnost uvědomuje a to vede k jejich zájmu o školní družinu.

1.4 Základní pojmy pedagogiky volného času

Volný čas je součástí lidského života, je to ta část dne, která nepatří k pracovním (čas strávený ve škole, v zaměstnání...) a čas, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka (spánek, osobní hygiena, jídlo...). Je to doba, kterou má člověk k dispozici po splnění všech těchto povinností.

Pedagogika volného času

Patří k jednomu z oborů pedagogiky. Je to věda o výchově ve volném čase, teorie výchovy ve volném čase. Při práci s dětmi a mládeží se také někdy využívá pojem výchova ve volném čase. Pedagogika sama je poměrně mladý vědní obor a pedagogika volného času je velmi mladá věda, která svého významu nabývá od druhé poloviny 20. století. Oblast volného času zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolnou veřejně prospěšnou činnost. Volný čas dětí a mládeže se od volného času dospělých liší hlavně svým rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti a závislosti a nezbytností pedagogického ovlivňování.⁹

⁷ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. A KOLEKTIV, *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 11. – 12.

⁸ HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. A KOLEKTIV, *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 13.

⁹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 67. – 68.

Pedagogika volného času bere v úvahu individuální a věkové zvláštnosti dětí a mládeže. Podporuje aktivitu dětí a mládeže, poskytuje prostor pro jejich seberealizaci, spontaneitu, uspokojuje potřeby nových dojmů, sociálních kontaktů, poskytuje i pocit bezpečí a jistoty.¹⁰

Děti mají zpravidla více volného času než dospělí. Jsou však i výjimky, kdy děti nedostatkem volného času trpí. Na druhou stranu je však mnoho jedinců, kteří mají volného času nadbytek a neumí jej vhodně vyplnit. Vždy však záleží na postoji a vzoru rodiny, ona je tím prvotním impulsem, který by měl dítěti ukázat správnou cestu ke vhodnému trávení volného času.

Výchova pro volný čas (k volnému času)

Podstatou téhle výchovy je především utváření, rozvíjení a kultivování schopností, dovedností, motivace a kompetencí pro vhodné využívání volného času. Bere v úvahu specifické podmínky výchovy. Je součástí té části lidského života, o které si každý rozhoduje sám. Tento pojem vyznačuje aktivity ve volném čase, příslušné instituce, použité metody a formy jako prostředky k výchově. Tato výchova má i své specifické funkce. Vymezuje se funkce výchovně – vzdělávací, která se v současnosti považuje za prioritní. Její význam spočívá v cílevědomém a záměrném formování osobnosti jedince, dosahováním stanovených a dostupných cílů pomocí vhodně zvolených pedagogických prostředků.¹¹

Dále pak je to funkce zdravotní. Ta podporuje hlavně zdraví tělesný a duševní vývoj jedinců. Další funkcí je funkce sociální, která pomáhá jedinci k zařazení do společnosti a jednotlivých skupin. Dává mu prostor k poznání sociálního prostředí, celkově přispívá k jeho socializaci. S touto výchovou je těsně spjata i záměrné a cílevědomé utváření životního stylu jedince.

¹⁰ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 17.

¹¹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 69. – 72.

„Školská zařízení, která se podílejí na výchově ve volném čase, pracují většinou v oblasti nespécifické primární prevence. Ta je z hlediska efektivity velmi výhodná. Je snadnější problémům předcházet než je řešit. Proto stojí za to věnovat co největší pozornost, včetně materiálních prostředků, právě primární prevenci.“¹² Dnešní doba a společnost však tuto skutečnost málo akceptuje, což vede často k nedostatku prostředků pro takové organizace a v některých případech i k jejich zániku.

Výchova mimo vyučování

Pojmy výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování se od sebe liší. Výchova ve volném čase je z důvodu věku vychovávaných širší. Zahrnuje výchovu dětí, mládeže, dospělých i seniorů. Kdežto výchova mimo vyučování je vzhledem k obsahu činností širší, ale zahrnuje mimo aktivit, jako je rekreace, relaxace a zájmové činnosti také oblast dětských povinností, jako je sebeobsluha, příprava na vyučování...

Vyznačuje se tím, že probíhá mimo povinné vyučování, ve volném čase, probíhá mimo bezprostředního vlivu rodiny a je institucionálně zajištěna. Výchovou podle Střelce rozumíme systém pomoci jedinci v procesech personalizace, socializace a enkulturace, jako vytváření a realizaci jeho správného rozvoje, který směřuje k samostatné, tvořivé a humánní a demokratické osobní orientaci.

V souvislosti s touto výchovou se objevují pojmy – **výchova formální** – která zahrnuje působení škol nebo jiných vzdělávacích zařízení. Ukončení vzdělávání je potvrzeno dokladem, vysvědčením, osvědčením apod. **Výchova neformální** – zahrnuje cílené a strukturované aktivity člověka, které probíhají mimo vyučování v jeho volném čase. Mohou, ale nemusí být zakončeny udělením dokladu o absolvování. Tato výchova obsahuje celoživotní výchovu a vzdělávání, založené na respektování dobrovolnosti, demokracie a participace. **Informální** výchovou rozumíme učení, které je cílené, záměrné, ale může být i nahodilé v běžných situacích života.¹³

¹² HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 74.

¹³ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 70.

V dřívější době se používal pojem výchova mimoškolní, která se týká hlavně výchovného působení jiných institucí, než jsou školy a mimotřídní výchova, která se týká především výchovného působení školy mimo vyučování. Oba tyto pojmy jdou velice těžce rozlišit, proto se v současné době nepoužívají.

2 JAK DDM A ŠD PŘÍSPÍVAJÍ K UTVÁŘENÍ MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ U DĚTÍ

Kromě vztahů mezi vychovatelem a dětmi vznikají v těchto zařízeních i vztahy mezi dětmi samotnými. Jde o jejich začleňování do společnosti. Většina dětí je ráda spolu, bez ohledu na to, jaká činnost je v tu dobu spojuje, nebo jaká zrovna probíhá. Hlavním podnětem je pro ně trávení určitého času se svými kamarády, mohou spolu v této době komunikovat na různá témata, objevovat nové a celkově poznávat své okolí. Hlavním a velice důležitým cílem správného výchovného působení je připravit mládež na to, aby byli schopni fungovat jako samostatní a nezávislí členové společnosti. Vést je k tomu, aby vychovávaný přestal vychovatele potřebovat, aby mladý člověk převzal funkci vychovatele.

Podle Krause lze zaměření **sociální pedagogiky** na výchovu shrnout do několika postupů. K objektu výchovy, kdy je zdůrazněno především působení na celé sociální skupiny. Což v praxi znamená oprostít se od pojetí individualistického. Zaměření k formám a podmínkám výchovy, kde se Kraus zabývá především výchovou v mimoškolních institucích včetně samotné rodiny, všímá si role lokálního prostředí. Pojem **sociální pomoc** chápe ve smyslu solidarity s těmi, kteří se dostali do znevýhodněné situace a jde pak o výchovné přístupy jako doplněk celkové péče o tyto specifické okruhy populace.¹⁴

Sociální pomoc Dům dětí a mládeže v Oslavanech poskytuje formou osvobození od úplaty školného za zájmové útvary. Toto osvobození může získat každý, kdo si o ně požádá na základě potvrzení úřadu práce o pobírání sociálních dávek. Takové potvrzení se vyřizuje vždy na čtvrt roku. To vede především k tomu, že se mimoškolních aktivit mohou zúčastňovat všechny děti, bez ohledu na jejich sociální podmínky. Dochází tak k jejich socializaci, což vede především k tomu, že se nestranní ostatním, nemusí svůj volný čas trávit sami na ulici, může se tak docházet k rozvoji jejich nadání, zájmů a talentu.

Na téma vztahy mezi lidmi je potřeba s dětmi neustále hovořit. Vysvětlovat jim, jak je důležité mít kamarády, jak se k nim mají chovat, neubližovat, snažit se pomáhat slabším namísto posměchu. Je potřeba děti odměňovat, chválit za to dobré a kárat, když něco není

¹⁴ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 40.

v pořádku. Ale i zde platí zlaté **pedagogické pravidlo**, že odměna by měla být častější než trest.

2.1 Funkce výchovy ve volném čase

Okolnostmi, které určují sféru výchovy ve volném čase a její kvalitu jsou společenské prostředí, aktuální stav společnosti, nálada a mínění obyvatelstva, sociodemografiští činitelé a psychologické a fyziologické faktory. Volný čas tvoří relativně snadno dostupný prostor k dalšímu vzdělávání a je ideální příležitostí k získání informací a správné životní orientace.¹⁵

Základním a hlavním znakem výchovy ve volném čase je její cílevědomost. Je potřeba si stanovit v každé části výchovného působení dosažitelné cíle a prostředky, které povedou k úspěšnému dosažení výsledků. Tyto cíle mohou být různé, podle různé míry obecnosti.

Výchova ve volném čase má své specifické a dílčí výchovné cíle. Obecným cílem výchovy ve volném čase se naučit jedince se svým volným časem hospodařit, umět ho využít a ocenit jako významnou hodnotu. Z těchto obecných cílů lze odvodit celou řadu cílů dílčích, mezi něž patří naučit vychovávané odpočívat, rekreovat se, rozvíjet jejich zájmy a specifické schopnosti, kultivovat a uspokojovat jejich potřeby, naučit je správně si uspořádat režim dne. Dalším důležitým prvkem je také vedení jedinců ke zdravému životnímu stylu a podpora chuti se neustále vzdělávat.¹⁶

Výchova ve volném čase má své **zvláštnosti**, mezi které patří znalost věkových zvláštností vychovávaných jedinců. Na základě této znalosti musí pedagog přizpůsobit své výchovné působení na danou věkovou skupinu.

Každý pedagog si stanovuje své výchovné cíle a prostředky. Kraus za cíle výchovy považuje hlavně společenské potřeby, orientaci na spolupráci, nesobeckost, dobročinnost, nezištnost, ohled na prospěch druhého.

¹⁵ VÁŽANSKÝ, M., *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno: Print – Typia, 2001, s. 32 - 35.

¹⁶ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 74 - 75.

Z hlediska vnitřních podmínek je velmi důležité, že ve volném čase mají pedagogové prostor k rozvoji a respektování individuálních znaků osobnosti vychovávaného jedince, hlavně pak jeho zájmů a potřeb. **Vnější podmínky** pro výchovu ve volném čase jsou také specifické. Prostředí, ve kterém k výchově dochází, je rozmanité a proměnlivé. Tudíž výchovné působení je na ně méně vázáno. Požadavky na prostory a jejich vybavení jsou různé, ale měly by vyhovovat výchovným záměrům pedagoga a činnosti, která v těchto prostorách probíhá s ohledem na bezpečnost a zdraví účastníků výchovného procesu.¹⁷

Způsoby, jimiž vychovávající dosahuje svých stanovených cílů, bývají označeny jako metody a formy výchovy. Často se tyto metody dělí na slovní, z nichž má hlavní význam metoda rozhovoru, mezi názorné metody patří např. pozorování a praktické povzbuzují aktivitu dětí, dále se metody dělí aktivizující a klasické. Při výchově ve volném čase lze využít celou řadu rozmanitých metod.

K hlavním **činitelům výchovy** patří působení rodiny, školy a dalších výchovných institucí. Obsah výchovy ve volném čase je odlišný v různých typech zařízení, které se liší i různým typem funkcí. Obsah vychází především z vytýčených cílů a z přání a potřeb vychovávaných jedinců. Při stanovování obsahu má vychovatel značnou volnost, může zde uplatnit vlastní tvorbu a iniciativu. Zároveň však přebírá velkou zodpovědnost. Výchova ve volném čase má výrazně činnostní charakter. Patří sem činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné, sebeobslužné a příprava na vyučování, přičemž sebeobsluha a příprava na vyučování netvoří součást volného času.¹⁸

2.2 Požadavky na realizaci výchovy ve volném čase.

Pedagogické působení má být efektivní, musí splňovat několik **požadavků**, pedagogických **zásad**. Ve výchově stále platí požadavky formulované J. A. Komenským, např. postup od blízkého ke vzdálenému, od jednotlivého k obecnému, od známého k neznámému.

¹⁷ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 75.

¹⁸ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 76.

Mezi nejdůležitější požadavky na **výchovu ve volném čase** patří dobrovolnost účastníků na činnostech, kdy úkolem pedagoga je navodit takové podmínky a situace, aby děti program přijímaly dobrovolně. To předpokládá znalost a respektování jejich potřeb. Dalším požadavkem je aktivita. Tento předpokládá vedení účastníků k aktivnímu podílu na všech činnostech, podmínkou je podporování iniciativy, nápaditosti a samostatnosti. Požadavek seberealizace, znamená takovou strukturu činností, aby každý jednotlivec mohl uplatnit své vlohy a schopnosti. Náplní požadavku citlivosti a citovosti je vytvářet u účastníků výchovy kladné emocionální zážitky a orientaci na sociální kontakt, to znamená, že volný čas by měl být prožíván v interakci s ostatními lidmi a přáteli. Každý ve skupině by měl mít své místo.¹⁹

K **zásadám** výchovy ve volném čase patří zásada soustavnosti a cílevědomosti, je to utváření dovedností, návyků, ale i postojů. Realizaci této zásady napomáhá plánování, které by mělo být promyšlené na základě analýzy předchozích zkušeností a poznatků. Zásada přiměřenosti vyzývá pedagoga, aby při výběru činností bral ohled na věk, fyzickou a mentální stránku účastníků. Pokud činnost nebude přiměřená, účastníci se budou nudit a přejdou k vlastním aktivitám, které často pedagog vyhodnotí jako zlobení. Zásada vyzdvihování kladných rysů osobnosti zvyšuje sebevědomí účastníků a je nejlepší motivací k pokračování činnosti.²⁰

Výchovný **proces** se vždy odehrává v nějakém prostředí, které hraje ve výchovném procesu důležitou roli. Tyto role jsou dvě, první situační, což znamená, že každý výchovný zásah se odehrává v nějakém konkrétním prostředí, které mu vytváří jakousi „kulisu“, která působí v souladu s výchovnými cíli, tedy pozitivně. Druhou roli můžeme označit jako výchovnou. Jde o to, že stále nedoceňujeme známé skutečnosti, že konkrétní prostředí velmi ovlivňuje jednání a podílí se na rozvoji osobnosti. Jednání dětí a dospělých se mění dle toho, jaké střídají prostředí, které má vliv i na výkonnost člověka. Hodně experimentů

¹⁹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 80.

²⁰ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 47.

o vlivu prostředí také prokázalo závislost mezi zlepšováním podmínek v prostředí a zlepšením výkonu.²¹

Každý pedagog se musí snažit realizovat svou činnost ve vhodném **prostředí**. To v praxi znamená, že pokud chci například svou činnost směřovat sportovně, musí pak probíhat v prostoru ke sportování určenému. Toto prostředí by mělo poskytnout i materiální podmínky k provozování určené činnosti s ohledem na bezpečnost a zdraví účastníků.

DDM Oslavany poskytuje celou řadu těchto možností. V prostorách, ve kterých sídlí, jsou k dispozici dva sály (tělocvičny), které splňují jak podmínky ke sportovním činnostem, tak k provozování tanečních kroužků, ale slouží i ke kulturním účelům (prezentace kroužků, výstavy, semináře,..). K činnostem výtvarným a tvořivým je v tomto zařízení k dispozici výtvarná a výborně vybavená keramická dílna. Školní družina se nachází v přízemí této dvoupatrové budovy, její jednotlivá oddělení jsou vybavena, tak aby splňovala všechny požadavky dnešní doby, hygienických a bezpečnostních předpisů. Jednotlivá oddělení jsou rozdělena do části odpočinkové, relaxační, hrací a tvořivé. Venkovní prostory (zahrada) jsou taktéž uzpůsobeny potřebám dětí, je zde sportovní koutek, pískoviště, dostatek volné plochy pro realizaci her a přístřešek.

Požadavky a zásady na kvalitu výchovného působení ve volném čase mají různou míru obecnosti, důležitá je znalost těchto jednotlivých pojmů pedagogem a především jejich dodržování.

2.3 Počátky výchovy ve volném čase

V průběhu 19. a hlavně ve 20. století se stal volný čas významnou součástí života každého člověka. Tyto změny probíhaly různorodě, závisely na společenském zařazení a postavení člověka ve společnosti. Z toho se odvíjel i čas, kdy člověk měl volný prostor ke svým volnočasovým aktivitám.

„ Letmý reciproční pohled do dějin lidského života o časovém rozpětí jedné hodiny (250 000 let = 60 minut) poskytuje relativní přehled o časových prostorech, v nichž lze lépe poznat jednotlivé projevy volného času. Při takto zkráceném časovém schématu strávil člověk celých 55 minut v době kamenné. Před pouhými 5 minutami objevil možnost

²¹ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 76. – 77.

pěstování rostlin, kulturních plodin, ochočení zvířat, provozování hrnčířství, tkaní a používání luku se šípem k lovu a získání živočišné potravy. O 1,5 minuty později získal bronz, v další minutě se začal od nuly datovat náš letopočet. Přibližně čtvrt minutu je vzdálen vynález knihtisku, slabých pět sekund ukončení středověku průmyslovou revolucí, před 3 sekundami se poprvé podařilo využít elektrického proudu, automobil se rozjel o zlomek sekundy později. Posledních padesát let prožívaného století pak lze přirovnat k pouhému záblesku.“²²

Význam výchovy při společenském uplatnění člověka vyzvedával Platón. Podle něj mohla výchova jako jedna z forem státního donucování zajistit bezproblémově fungující stát. Není tady však obsažena myšlenka soucítění s těmi, kteří se ocitnou v nouzi. Podle něj by měl být každý soběstačný a nedožadovat se soucitu. Humanismus a renesance přinesly od Boha k člověku, ve výchovném procesu je kladen důraz na rozvoj individuality. Komenský chápal výchovu jako prostředek nápravy světa. Velký význam připisoval výchovnému vlivu prostředí.²³

Počátky výchovy ve volném čase v novodobé společnosti se datují k období konce třicetileté války. V průběhu 17. století si movitější obyvatelé měst začali mimo městské hradby budovat víkendové domy, vznikaly různé kluby, kavárny a spolky. Příslušníkům dělnictva se úspěšně v rychle rostoucím strojovém průmyslu dařilo zkracovat pracovní dobu, a tím i prodlužovat čas, kdy se mohli věnovat svým **zájmům**. V této době začaly vznikat první spolky, hudební, vzdělávací, divadelní a turistické aktivity. Lidé se učili rekreovat a relaxovat a trávit svůj volný čas smysluplně.

Jako první se tvořily aktivity a zařízení s původním jednoznačným určením pro dospělé, které část své pozornosti obracely také k mládeži a dětem. Mezi ně patřily tělovýchovné a sportovní činnosti, hřiště, cvičiště, které vedly k pozdějšímu rozvoji dělnických spolků a organizací. Vznikaly knihovny, loutková divadla a další společenská zařízení. V pozdější době začala pomalu vznikat zařízení, která byla zaměřena pouze na děti a mládež. Tato zařízení vytvářela pro nejmladší skupiny společnosti nový, specifický životní a výchovný prostor. Začaly se rozvíjet specifické činnosti a zařízení volného času dětí a mládeže.

²² VÁŽANSKÝ, M., *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno: Print – Typia, 2001, s. 15.

²³ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 9. – 10.

Ekonomický a politický rozvoj však umožňoval rozvoj těchto zařízení hlavně v západoevropských zemích, vývoj v Evropě byl v tomto opožděn.²⁴

V meziválečném období vznikly dva **základní modely** uspořádání volného času dětí a mládeže. V zemích západní a severní Evropy se za rostoucí, ne však dominantní úlohy státu rozvinuly do širší stávající typy sdružení a zařízení. Jejich iniciátory se stávaly sdružení dětí a mládeže a novátorsky uvažující a jednající pedagogové. Začaly vznikat domy mládeže a kultury, letní tábory a prázdninové kolonie. Druhým modelem byla sdružení a zařízení volného času dětí a mládeže v tehdejší sovětském svazu. Jejich vznik a působení bylo spjata s vlivem státu, jeho ideologií a monopolní organizací dětí a mládeže. Toto uspořádání umožňovalo vytvářet účinné podmínky výchovy a vzdělání v zemi, kde v této době převládala negramotnost nízká životní úroveň. V době industrializace měly některé aktivity přímý vliv na dosahování kvalifikace v průmyslu a zemědělství.²⁵

*„Meziválečné Československo vyrovnávalo historicky vzniklé opoždění především vznikem sdružení a budováním společenských zařízení pro mladé a dospělé v oblasti tělovýchovy, sportu a turistiky. V činnostech pokračovala **sociální**, charitativní a zdravotní zařízení podporovaná státem. Tím se stav u nás začal přibližovat k západoevropským státům. Nestačily se však nově konstituovat nové typy zařízení výrazně volnočasového a zájmového zaměření, proto nevznikla ani ucelená koncepce teorie této oblasti.“²⁶*

Poválečný vývoj v západoevropských zemích pokračoval v zásadách předválečného pluralismu. Rozvíjela se sdružení, soustavně se rozvíjelo spektrum různých typů hřišť, parků a herních prostor pro děti. Souběžně s tím se rozvíjela alternativní neformální hnutí dospívající mládeže a mladých dospělých. V tehdejší Sovětském svazu a v dalších zemích socialistického kontinentu se výraznou specifikou stala široká síť lidových škol

²⁴ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 21. – 22.

²⁵ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 23.

²⁶ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 23.

umění v šedesátých letech začaly vznikat školy s celodenní péčí a školy – internáty, které měly plně absorbovat veškerý volný čas svých žáků, u nás se však neuplatnily.²⁷

Domy pionýrů a mládeže u nás byly otevřenými zařízeními, která byly přístupná všem. Pro citlivost k osobnosti dítěte byly velice oceňovány pedagogy ze západu. V sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století byl charakteristický v západoevropských zemích růst životních problémů mladých, krize v rodině, drogy, nezaměstnanost... Tato nevládná situace si vyžádala zvýšenou pozornost k sociálním problémům života dětí a mládeže. Byla to doba, kdy se mladí lidé snažili od své rodiny oprostit, osvobodit se, i když se prodlužovala doba jejich existenční závislosti na ní. Vznikala různá alternativní hnutí, vytvářely se komunity se společným hospodařením. Sdružení a zařízení pro děti a mládež spoluurčovaly celospolečenské podmínky, hlavně pojetí a míra docenění **sociálních** a výchovných potřeb mládeže. V tomto období se také začaly tvořit první rady mládeže, které se spolupodílely na rozvoji obcí a měst. V zemích střední a východní Evropy se rozšiřovaly sítě stávajících zařízení, např. školní družiny a kluby, domy pionýrů a mládeže atd. V osmdesátých letech se u mládeže v naší zemi začaly projevovat negativní jevy, které byly doposud známé jen na západě. Nebyly však tak silné, aby se volnočasová zařízení těmito problémy zabývala.

2.4 Osobnost pedagoga volného času a vychovatelky ve školní družině

Výchova ve volném čase bývá označována jako neformální. U pedagogů volného času a vychovatelů by měla převažovat neformálnost, nutnost působit jako osobnost, umění motivovat jedince k určité činnosti. Důraz je kladen na tvořivost, na dokonalé ovládnutí vybrané zájmové činnosti, spojené s maximálním vlastním zaujetím a nezbytnou pedagogickou dovedností.

Požadavek odborné pedagogické **kvalifikace** platí i zde. Zvláštností práce pedagoga ve volném čase a vychovatele jsou skutečnosti, které můžeme rozdělit do několika sekcí.

²⁷ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 25.

Jednou z nich je, že obsah činnosti není pevně stanoven, je dán buď rámcově, nebo má charakter doporučení. Stanovení obsahu je v pravomoci pedagoga, který však musí brát v úvahu i reálná přání a potřeby vychovávaných. Jelikož obsah není stanoven, je i hodnocení výsledků jednotlivců individuální. Autorita pedagoga volného času nebo vychovatele musí mít vyrovnaný podíl formálnosti a neformálnosti., ve většině má převažovat neformálnost. Vyplývá převážně z odlišného postavení pedagogů. Odlišný podíl formálnosti a neformálnosti je u vychovatele v domově mládeže, jiný u vedoucího zájmové činnosti. Menší míra formálnosti ve vztahu mezi oběma stranami, je dána požadavkem dobrovolné účasti na činnostech. Pedagog volného času a vychovatel se ocitá v rozmanitých rolích učitele, instruktora, poradce, ale i přítele a kamaráda. Pedagog volného času a vychovatel volí aktivizující metody a formy práce. Převažuje tady práce v menších skupinách nebo práce individuální.²⁸

Všechny **pedagogické profese** kladou na osobnosti pracovníků značné nároky. Pedagog by měl být především dobrým člověkem. Což v praxi znamená, že jeho poznávací procesy mají mít dobrou úroveň, měl by mít dobrou paměť, schopnost prožívat i ovládat emoce, měl by být spravedlivý, pracovitý. Každý pedagog má své dobré a špatné stránky. Důležité však je uvědomění si jich, schopnost pracovat s nimi a ovládat se.

Mezi rysy, které jsou podmínkou úspěšného vykonávání pedagogické praxe, patří – schopnost empatie, vcítění se do prožívání druhých, dovednost verbální a neverbální komunikace, umění naslouchat, mít přiměřenou míru dominantnosti, která pak umožňuje vedení druhých. **Pedagog** by měl umět zvládat náročné životní situace, měl by být nekonfliktní, pozitivně naladěný. Musí mít dobrý vztah k dětem a mládeži, dospívajícím a dospělým, projevit opravdový zájem o jejich osudy.²⁹

Dobrým pedagogem je ten, kdo je rád mezi dětmi, lidmi, umí se správně vyjadřovat, vcítit se, zvládá zátěžové situace. Tyto požadavky jsou velmi vysoké a není mnoho pedagogů, kteří takový jsou. Na druhou stranu k většině věcí se dá dopracovat vlastním úsilím, někte-

²⁸ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 133. – 134.

²⁹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 135.

ré vlastnosti k pedagogické činnosti jsou člověku dány. Každý pedagog nebo vychovatel klade na vychovávané pouze takové požadavky, které jsou přiměřené věku a dovednostem svěřenců, bere v úvahu jejich názory, nápady, úzce spolupracuje, hovoří s nimi a naslouchá jim. **Agresivní** a příliš autoritativní jednání nebývá účinné. Účastníci nemají prostor k osobnímu rozvoji, nemají prostor k vlastnímu a svobodnému rozhodování. Jejich názory nejsou ani vyslyšeny, ani brány v úvahu, někdy bývají za odlišný názor i trestání, což je nepřijatelné.

„Osobnost vychovatele a pedagoga volného času má v porovnání s ostatními pedagogickými profesemi své zvláštnosti. Také způsoby profesní přípravy jsou rozmanité. Důraz se klade zejména na tvořivost, iniciativnost, zvládání náročných situací, smysl pro hru a dobrý vztah k dětem. Významná je i specializace v některé oblasti zájmové činnosti.“

30

Podle Krause tvoří význačný **osobnostní znak** pedagogů věková struktura, délka praxe, která je s ní spjata, pak pohlaví, sociální příslušnost, kvalifikace, ale i vzhled, míra naplnění kompetencí, charakter a další. Častým problémem v pedagogických sborech je podle Krause například přílišná feminizace a někdy i nekvalifikovanost. Charakteristiku osob setkávajících se v určitém zařízení doplňují různé vztahy a procesy probíhající uvnitř instituce, v rovině formální i neformální. Základní vztahovou linii tvoří vztahy mezi žáky a pedagogy. Stále více se prosazuje koncepce **interakce** jako partnerského vztahu. Další rovinou jsou vzájemné vztahy mezi dětmi. Jde zde hlavně o klima ve výchovných skupinách. Je to trvalejší a emocionální naladění ve skupině. Poslední důležitou rovinou jsou vztahy mezi pedagogy, na jejichž vývoj má vliv úroveň a styl vedení instituce. Větších úspěchů se dosahuje tam, kde dobře funguje týmová spolupráce.³¹

Specifikum pedagogické práce ve volném čase je to, že zde pedagog není vázán žádnou osnovou, nebo pevným ustanovením, ale obecnými zásadami. Na rozdíl od učitele, který je vázán přesně vymezenou organizací školy a vyučovacího procesu, může pedagog volného

³⁰ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 140.

³¹ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 107. – 108.

času vůči dětem a mládeži postupovat mnohem uvolněněji, svobodněji, může hledat a tvořit, má širší a členitější prostor pro své působení. Učí účastníky zájmové činnosti poznávat jimi zvolený zájmový obor a pronikat do jeho zákonitostí. Účastníci procesu ve volném čase více **participují**, na všech jeho fázích a vstupují s pedagogem volného času do častější interakce.

3 VYMEZENÍ FORMÁLNÍCH A NEFORMÁLNÍCH SKUPIN A JEJICH VZNIK

Skupina patří k nejčastějším pojmům v sociologii. V sociologii zaujala místo, které před ní měl pojem společnost. Skupina jsou podstatným mezičlánkem člověka a společnosti. Prostřednictvím skupin se zjišťuje sociální povaha a charakter člověka. Skupiny jsou nekonečně heterogenní a složité. Každý člověk od narození až do smrti působí v různých skupinách. Do některých vstupuje, jiné naopak opouští. Skupiny dělíme dle různých parametrů např. na malé a velké, to je dělení podle velikosti anebo na formální a neformální. Toto rozdělení je stanoveno na základě pravidel ve skupině. Každý vnitřní charakter skupiny vychází ze samovolného působení svých členů.³²

Formální skupiny jsou takové, které jsou organizované, mají své definované odpovědnosti, povinnosti a práva a jejich vedoucí je vybírán dle určitých pravidel. K formálním skupinám patří např. školy.

Zatímco v **neformálních** skupinách se lidé znají a mají mezi sebou dobré vztahy. Vedoucí svého postavení dosahuje svým chováním vůči ostatním a oblibou mezi nimi. Nejsou zde stanovena tak pevná pravidla a členy této neformální skupiny spojuje hlavně společná činnost. Jsou to např. různé spolky.

*„Při porovnání **konformistů** a **nonkonformistů** došel Crutchfield k závěru, že jedinci, kteří se při nesouhlasu se skupinou proti skupinovému tlaku postaví, bývají nezávislí, sebejistí, s vysokým sebevědomím. Naproti tomu jedinci, kteří se tomuto tlaku konformně podrobují, bývají nejistí, s nižším sebevědomím a často se strnulým a značně netolerantním postojem. Zdá se, že konformisté potřebují „jistotu“ udílenou skupinou s jednoznačnými stanovenými hodnotami a pravidly. Ovšem když je to „bezpečné“, jako například v tolerantní a odpovědné skupině dospělých, někteří jedinci usilují svým oponováním o získání pozornosti. Skupina je příliš lidská na to, aby je potrestala nebo vyloučila, takže jim to projde a ono se mohou cítit důležití pro své odmítnutí a podrobit se i těm*

³² O. Roubal, *Skupina – základní sociologický pojem*, Socioweb.cz – sociologický webzín, [online, 18. 3. 2014, 9:21], dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=editorial>

nejrozumnějším a demokraticky přijatým rozhodnutím. Tím, že kazí činnost celé skupiny, mají možnost těšit se z pocitu důležitosti a moci, který si nejsou schopni získat jiným způsobem.“³³

3.1 Vrstevnické skupiny

K přirozené lidské činnosti patří zařazování se do skupin - socializace. Vrstevnické skupiny, jsou jedním ze základních faktorů zařazení jedince do společnosti v dětství. Každá vrstevnická skupina si vytváří vlastní pravidla, normy, formy komunikace mezi sebou, postoje a sankce při nedodržení stanoveného.

Podle Krause vrstevnické skupiny představují samozřejmou **formu** života dětí a mládeže. Jsou to skupiny, které představuje mimo věku také názorová blízkost. Kořeny vzniku skupin můžeme spatřovat už v tzv. „herních skupinách“. Členové těchto skupin však zatím nevnímají sounáležitost a nedochází mezi nimi k dělbě činností, jsou spíše vedle sebe než spolu. Skutečné vrstevnické skupiny se začínají vytvářet až ve škole. Tyto se vyznačují nestálostí a nemají dlouhého trvání. Dětské party mají už poměrně pevnou vnitřní vazbu a tvoří se mezi osmým a desátým rokem dítěte. Členové party prožívají silný pocit solidarity a příslušnosti ke skupině.³⁴

Podle Fontana je vrstevnická skupina jednou stránkou **konformity**, která je zvláště patrná ve škole. Výraznější je v dospívání, ale i na prvním stupni bývají děti ovlivňovány tím, co jejich vrstevníci dělají. Mají silnou potřebu patřit do skupiny. Každá skupina si vytvoří svůj specifický styl chování, který se musí jako znak členství zachovat.³⁵

Konformitou v souvislosti se skupinou rozumíme přizpůsobení se skupině, převzetí jejich pravidel. Je jednou z forem **socializace**. Mezi důvody konformity patří potřeba někam patřit, být oblíbený, přizpůsobovat své chování skupině, dalším důvodem je potřeba mít pravdu. Konformitu ovlivňují různí činitelé, jako například velikost skupiny, složení

³³ FONTANA, D., *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 287.

³⁴ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 88.

³⁵ FONTANA, D., *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 286.

skupiny, její soudružnost, veřejný závazek. Konformita má určité typy, mezi ně patří akceptace, ta je napořád, vyhovění je dočasné a identifikace, ztotožnění. **Nonkonformita** v souvislosti se začleňováním do sociální skupiny znamená nepřizpůsobení, neshoda, odlišnost od stanoveného, odlišné chování od cílů a norem určité skupiny.

Podle Hofbauera jsou vrstevnické skupiny dodnes výrazem potřeby člověka navazovat neformální mezilidské vztahy. Příslušnost ve skupině poskytuje zázemí a přiměřenou ochranu, kompenzuje citovou deprivaci, pomáhá překonávat sociální izolaci a přijímat pozitivní hodnoty. To však nebývá pravidlem, někdy může skupina mít i opačný vliv. Pozitivně naladěná skupina se věnuje společným hrám, nebo jen objevování okolí. Taková skupina má stanovené jednoduché a splnitelné cíle. Svým členům napomáhá osvojovat si způsoby samostatného jednání, členit spektrum svých zájmů.

Vrstevnickou skupinou tedy rozumíme malou, výchozí neformální skupinu, jejíž členové jsou si blízcí věkem, zájmy a názory. Tyto skupiny vznikají na základě nějaké společné činnosti, která je vzájemně spojuje. Po rodině je taková vrstevnická skupina druhým nejdůležitějším socializačním činitelem v životě jedince. Vrstevnické skupiny vznikají většinou počátkem školní docházky, postupně se vyvíjí a s věkem roste i jejich význam v životě jedince.

3.2 Děti předškolního věku

Rodina jako **primární** sociální skupina je pro rozhodující skupinu dětí prvotním prostředím volnočasového života a výchovy. Vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základní hodnotové orientace. Na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních a negativních vlivů působí hlavně objektivní podmínky života a výchovy dětí, její velikost a úplnost. Vliv má realizace volného času v každé rodině, který je ovlivněn způsobem života rodiny, výchovnou praxí rodičů a časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost.³⁶

V předškolním věku dítěte dochází k obrovskému posunu v jeho celkovém **vývoji**. V tomto období přichází oproti pohybové oblasti velký posun v jeho rozumových schopnostech.

³⁶ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 56. – 61.

Do předškolního věku se řadí období života dítěte od tří do šesti let. Předškolní děti mají velkou potřebu pohybu, mají rádi hry. Je potřeba jim poskytnout dostatek prostoru, pestrost a mnohostrannost pohybu. K velkému pokroku dochází i v oblasti samoobsluhy. Dítě rádo kreslí a vykonává drobné pracovní povinnosti. V tomto období většinou nastává zlom v životě dítěte spojený s nástupem do mateřské školy. Dítě by mělo v tomto období poznat svět svých vrstevníků. Mělo by se většinou prostřednictvím mateřské školy nebo mateřského centra učit žít podle určitých pravidel. Tato pravidla jsou rozdílná od těch, která jsou v rodinném prostředí. Dále pak se učí žít v kolektivu dětí, musí si zvykat, že už vše není tak, jak si přeje samo. Učí se vyjadřovat svůj názor a respektovat názory druhého. Velmi důležitým bodem je také učení se žít s jinou **autoritou**, než je rodič. Dítě se učí v kolektivu vrstevníků nové znalosti, fantazie a pohádky, učí se mluvit s dospělou osobou. V životě předškoláka hrají velký význam city, převažuje potřeba těch kladných. Dítě se učí ovládat své citové projevy. Z **aspektu** sociálního vývoje má dítě větší potřebu společenských kontaktů. Tyto vztahy jsou však krátkodobé a náhodné. Převažující činností charakteristickou pro předškolní věk je hra, i když jeho zájmy jsou nevyhraněné.

V předškolním období se dítě více „vzdaluje“ od svých rodičů, hledá si nové kamarády, i když si ještě neumí vybrat dobrého kamaráda. Ve společnosti kamarádů je jim většinou dobře, přináší jim to radost a někdy i zklamání. Dítě také poznává jiné výchovné postupy, což mu pomáhá v jeho orientaci ve světě. V tomto období by se měl každý dospělý starat o naplnění volného času dítěte, dospělí by měl být korektorem pro dětské hry. Dítě by se nemělo ve hře do ničeho nutit. Musíme respektovat **individualitu** každého dítěte, brát je takové jaké je. Pokud rodič ví o volnočasové aktivitě, která je určena pro děti tohoto věku, může dítě navštěvovat nějaký kroužek.³⁷

3.3 Děti mladšího školního věku

Do těchto skupin patří děti ve věku od šesti až sedmi let do jedenácti let, tedy žáci prvního stupně základní školy. V tomto věku mají děti obrovskou potřebu pohybu. Ve věku do osmi let se dítě příliš nezaměřuje na výkon, spíše má potřebu spontánního pohybu. Co se týká rozumu, má na každé dítě vliv prostředí, výchova a činnosti, kterým se ve svém

³⁷ ŠPAŇHELOVÁ, H., *Dítě v předškolním období*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 16. – 49.

volném čase věnují a které je naplňují. Dítě vnímá lépe a přesněji to, co je názorné, co v něm vzbuzuje bezprostřední emocionální reakci. Naopak vnímání času a prostoru je nedokonalé. Pozornost dětí se zlepšuje, ale i přesto je potřeba stále střídat různé druhy a formy činnosti, pak se dítě méně unaví. Jsou však činnosti, které dítě zaujmou, u těch pak častější opakování nevadí.

V tomto období dětského života převažují **kladné city**. Z těch záporných převažuje hlavně strach. V tomto věku nemají děti schopnost vžít se do pocitu druhých, mohou se tedy z toho důvodu jevit jako bezcitné. Kolem osmého roku života dítěte se u něj vyvíjí vkus, na který mají značný vliv i sdělovací prostředky, z nichž hlavně televize působí na děti velmi silně.

Mladší školní věk je obdobou navozování nových a kvalitně vyšších **společenských** vztahů. Dítě si také vytváří nové vztahy k dospělým, např. k vychovatelům a učitelům. Tito jsou pro dítě silnou autoritou, jejichž názor dítě přijímá bez výhrad. Po osmém roku dítěte dochází ve vztahu k vychovateli na kritičnosti. V souvislosti se vstupem do školy a zapojením se do nového sociálního prostředí se v tomto období uvolňuje doposud silná vazba mezi rodiči a dítětem. I přesto je vliv harmonické rodiny jako primární sociální skupiny nenahraditelný, hlavně při vytváření citových vazeb a v oblasti výchovy k partnerství, manželství a rodičovství. Mění se i vztah k vrstevníkům. Děti snadněji a často navazují nové kontakty, vytvářejí herní skupiny, vznikají první velká kamarádství. Chlapci a dívky si většinou nehrají společně, jejich hra má odlišný charakter, často mezi nimi vznikají spory.³⁸

V mladším školním věku se objevují **počátky zájmů**, které často mají prozatímní charakter. Dítě se prvotně orientuje v možnostech různých aktivit a ve svých schopnostech. Je to ale velmi důležitá oblast. Úspěšná seberealizace v zájmových činnostech dítěte je nejenom rozvíjí a obohacuje jeho osobnost, ale bývá i vhodnou kompenzací výkonových či

³⁸ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 88. - 92.

sociálních neúspěchů ve škole, protože možnost seberealizace patří k nejsilnějším lidským potřebám.³⁹

Jak už bylo v předchozím textu zmíněno, toto období v životě dítěte je plné nových poznatků a vjemů. Je velmi důležité dítěti ukázat tu správnou cestu v oblasti trávení volného času. Téměř každé dítě má vzor ve svých rodičích, tedy i to, jak tráví volný čas. Pokud ho rodič tráví doma „na gauči“, pak je velký předpoklad, že i jeho dítě dopadne stejně. Je správné ukázat dítěte, že volný čas se dá trávit jinak, než u počítače. Vyzkoušet více činností, nenutit ho do jedné, kterou si přeje rodič. Dítě samo pozná, které zájmová činnost je pro něj vhodná, jakým směrem se jeho cesta ve volnočasových aktivitách bude ubírat. Existují však i děti, které v tomto věkovém období chtějí dělat vše. To ale také není dobré, z důvodu velké zátěže, které mu přemíra zájmových činností ve spojení se školní docházkou přináší.

3.4 Děti středního školního věku

Do této věkové skupiny patří děti od 11 – 15 let, žáci druhého stupně základní školy. V tomto období dochází k velkým tělesným i duševním proměnám. Toto období bývá někdy nazýváno obdobím druhého vzdoru, které je patrné hlavně ve vztahu k autoritám. Velkou roli však hraje předchozí výchova jedince. Pokud dospělí respektují věkové zvláštnosti dospívajících, pak sami působí jako kladné vzory jednání a používají vhodné výchovné prostředky, nemusí se vzdor ani odpor k autoritám projevovat.

V tomto období také nastává období **přizpůsobování se partě**. Mezi kladné a nejčastější city patří kamarádství, přátelství, něžnost, láska, ale i city ve vztahu ke kolektivu, jako je oddanost, čest a odpovědnost. Ze záporných citů se projevuje hlavně strach, hněv, žárlivost, vzdor apod. Na tvorbu mravního citění má velký vliv nejbližší sociální prostředí, tedy rodina.

Zájmy v tomto věkovém období bývají již hlubší, trvalejší a diferencovanější než v předchozím věku. Hlavně po třináctém roce se vyhraňují a jejich vliv se může projevit

³⁹ ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, J. a KOLEKTIV, *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Ostravská univerzita, 2003, s. 85.

při rozhodování o budoucím povolání. V tomto období si mládež vytvoří životní plány, postoje, názory, vybírá si vzory pro svůj život, Za své vzory si volí osoby ze svého okolí, rodiče, vychovatele, známé, ale i populární osobnosti. Významný podíl na utváření přiměřeného sebevědomí má **podněcování** dětí k činnostem, při nichž mohou uplatnit a prověřit své dovednosti a schopnosti.⁴⁰

*„ Puberta a věk mladiství je doba pozoruhodně dramatická, ale také doba pozoruhodně krásná. Je to doba, kdy člověk poprvé vědomě sám na sobě může pracovat a sám sebe může vědomě tvořit. Poprvé na vlastní kůži zažívá tvořivou činnost života. Je architektem své vlastní osobnosti. Může být dobrým stavitelem, ale může všechno také pořádně zfušovat. A to by neměl! Zaslouží si, abychom mu na dobré cestě pomáhali. “*⁴¹

Výchova ve volném čase podporuje zdravý vývoj osobnosti dítěte. Pedagog může **pozitivně** ovlivnit duševní pohodu dětí vytvořením vhodného prostředí, navodit pozitivní atmosféru a vést tak děti k navazování kladných mezilidských vztahů. Mezi základní činnosti patří hra, učení, ale i volnočasové aktivity. Každá tato činnost má své zvláštnosti. Všechny však lze výchovně využít v pedagogickém ovlivňování volného času. Důraz je v pedagogice volného času kladen především na kreativitu, iniciativu, zvládnutí náročných situací a nejdůležitější je **dobrá vztah k dětem**.

⁴⁰ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 99. - 101.

⁴¹ MEGLOSA, J., *Žít naplno*. 2. vyd. Praha: Advent - Orion, 1999, s. 10.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 SPOKOJENOST RODIČŮ S ČINNOSTÍ DOMU DĚTÍ A MLÁDEŽE A ŠKOLNÍ DRUŽINY V OSLAVANECH

Ve své práci zjišťuji spokojenost rodičů s činností Domu dětí a mládeže a školní družiny v Oslavanech. Zaměřuji se také na názor rodičů na propojení těchto dvou zařízení, na spokojenost s celkovým vybavením zařízení a s nabídkou zájmové činnosti a příležitostných akcí.

Cíl, popis a přípravu výzkumu popíšu v první části.

V druhé části se věnuji metodě výzkumu a stanovení výzkumných otázek.

Další část práce tvoří vlastní výzkum a grafy.

V poslední části práce provedu analýzu připomínek rodičů k činnosti, vybavenosti a spokojenosti se zařízením.

4.1 Stanovení cíle a výzkumný vzorek

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak rodiče dětí navštěvujících školní družinu a dům dětí a mládeže hodnotí spojení těchto dvou zařízení, jak jsou spokojeni s činností a s prací pedagogů a vychovatelek, jestli jejich dítě navštěvuje toto zařízení rádo. Dále pak jak jsou spokojeni s nabídkou zájmové činnosti, popřípadě, co jim v Oslavanech chybí, jaké akce jim zde chybí a jestli dávají přednost akcím konaných ve všední den, nebo o víkendu.

Výzkumný vzorek

Protože jsem chtěla u rodičů zjistit jejich spokojenost se zařízením oslovila jsem všechny rodiče navštěvujících školní družinu a kroužky v Oslavanech a požádala jsem je o vyplnění dotazníku. Jednalo se o rodiče dětí ve věku od šesti do 13 let. Tedy děti od první do osmé třídy.

Z celkového počtu 300 rozdaných dotazníků, se jich kompletně vyplněných k mému dalšímu zpracování vrátilo 278.

4.2 Hypotézy a metoda výzkumu

Vzhledem ke stanovenému cíli jsem zvolila tyto hypotézy:

1. Hypotéza H1 – většina rodičů hodnotí spojení DDM a ŠD pozitivně.
2. Hypotéza H2 – většina rodičů je spokojena s prací pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině.
3. Hypotéza H3 – většina dětí navštěvuje obě zařízení rády a rodiče jsou spokojeni s nabídkou zájmové činnosti a akcí.
4. Hypotéza H4 – většina dotazovaných rodičů v dětství školní družinu nenavštěvovala.

Provedla jsem sociologický výzkum mezi rodiči dětí navštěvujících toto zařízení, ve kterém jsem se hlavně zaměřila na spokojenost s činností DDM a ŠD. Za účelem výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda. Ke zjištění názorů jsem se rozhodla použít dotazník.

Při jeho přípravě jsem vycházela ze zásad, které jsou pro tvorbu dotazníku stanoveny a položila jsem rodičům 17 otázek. Na začátku jsem rodiče seznámila s účelem dotazníku, potom jsem je informovala o anonymitě dotazníku. Potom jsem jim poděkovala za čas, strávený vyplňováním dotazníku.

Na začátku dotazníku jsem položila otázky ke zjištění základních údajů o respondentech, hlavně pak zjištění pohlaví a věku respondentů. Následně jim byly pokládány otázky týkající samotného tématu. V mém dotazníku jsem pokládala převážně uzavřené otázky a ve čtyřech otázkách měli respondenti možnost vlastního názoru.

Otázky v dotazníku jsem se snažila pokládat jasně, věcně a tak, aby vyplnění celého dotazníku netrvalo déle než deset minut. Po celou dobu výzkumu jsem se nesečkala s případem nepochopení otázek ze strany rodičů.

Vlastní šetření formou vyplnění dotazníku probíhalo v období čtrnácti dnů na přelomu měsíce února a března 2014.

4.3 Vlastní výzkum

Odpovědi z dotazníkového šetření jsem zpracovala pomocí čárkovací metody a potom zapracovala do grafů v programu Microsoft Word.

V otázkách č. 1 – 2 jsem zjišťovala pohlaví a věk dotazovaných, jejich účelem bylo zjistit zařazení do respondentů do skupin podle věku a pohlaví. Respondenty jsem rozdělila dle pohlaví do dvou skupin a dle věku do tří skupin.

Otázky č. 3 – 4 zjišťovaly, jestli děti navštěvují pouze školní družinu, jen kroužky anebo obě zařízení.

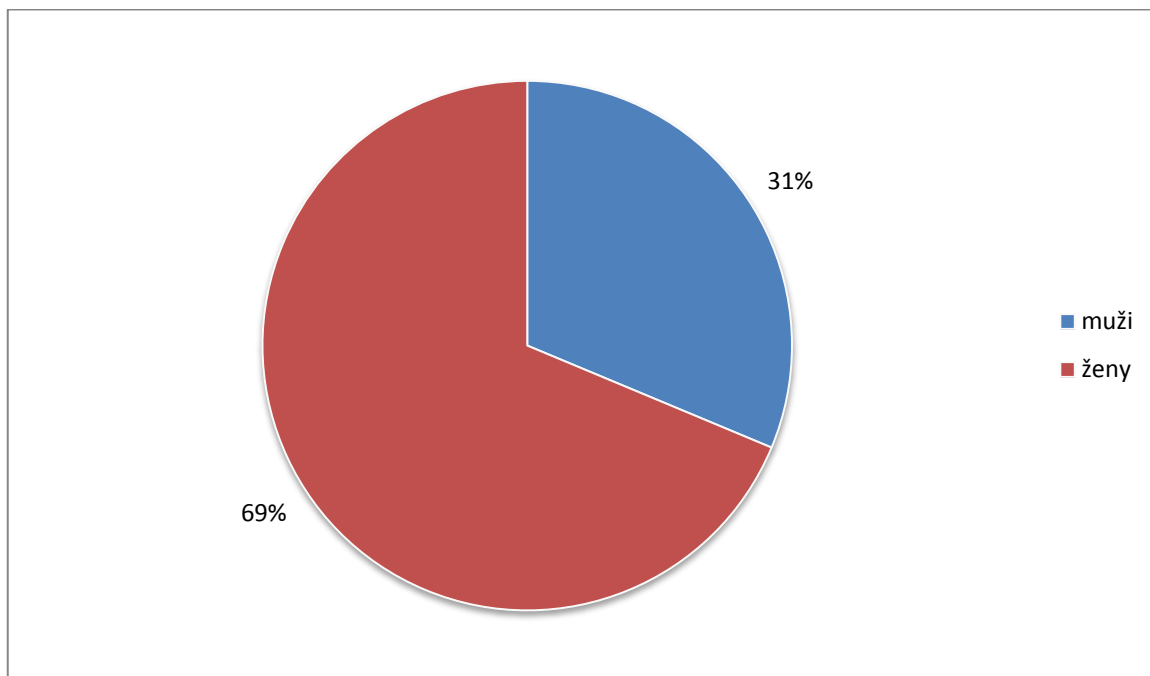
V otázkách č. 5 – 8 se respondenti vyjadřovali k celkové spokojenosti s činností DDM a ŠD, s prací pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině. Dále pak, jestli jejich dítě chodí do školní družiny a kroužků domu dětí rádo. Z toho osmá otázka byla otevřená, kdy se respondenti mohli vyjádřit k práci pedagogů.

V otázkách č. 9 – 10 se mohli dotazovaní vyjádřit ke spokojenosti materiálového vybavení zařízení, popřípadě napsat, co jim zde chybí a co by změnili.

Otázky č. 11 – 13 zjišťovaly, jak jsou respondenti spokojeni s nabídkou zájmových aktivit v DDM, dále pak zjišťovaly, jaké kroužky děti navštěvují a jaké jim v nabídce DDM chybí.

Otázka č. 14 - 16 vedla ke zjištění spokojenosti respondentů s nabídkou příležitostných i pravidelných akcí, pořádaných domem dětí a mládeže a školní družiny a dobou, kdy jsou tyto akce pořádány. Respondenti se mohli vyjádřit k tomu, jaké akce jim v Oslavanech chybí.

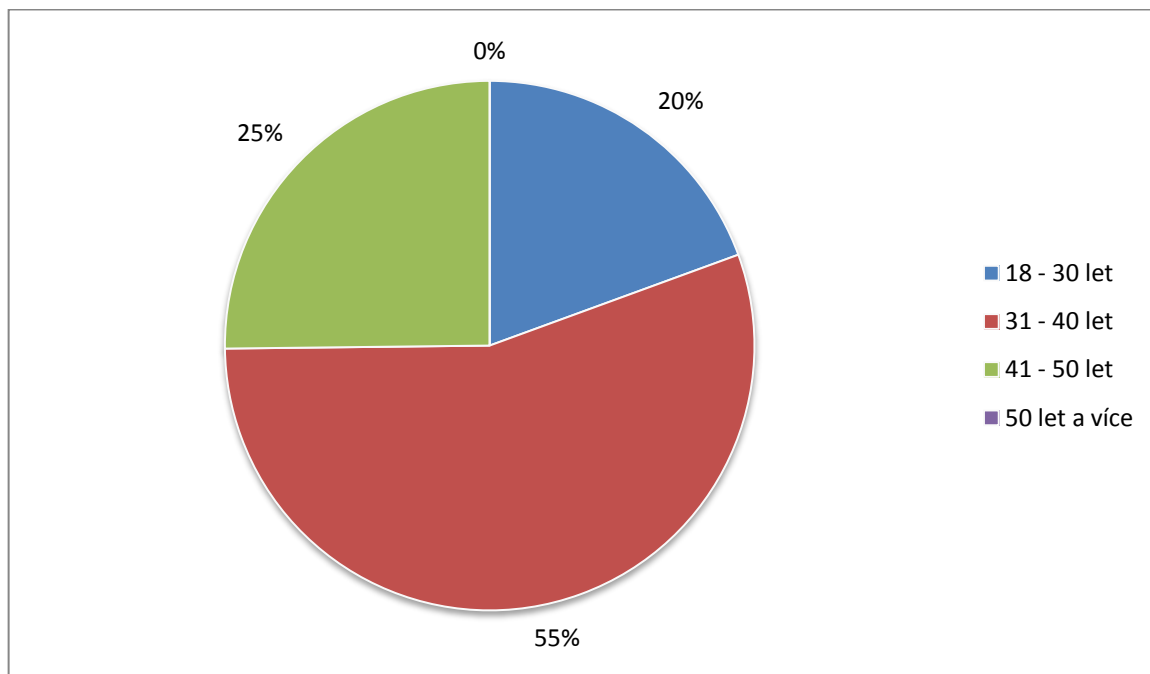
V závěrečné otázce č. 17 byli respondenti dotazováni, zda v dětství školní družinu navštěvovali nebo nenavštěvovali.

Otázka č. 1: *Vaše pohlaví.*

Graf č. 1 – poměr ženy / muži

Zdroj: vlastní výzkum

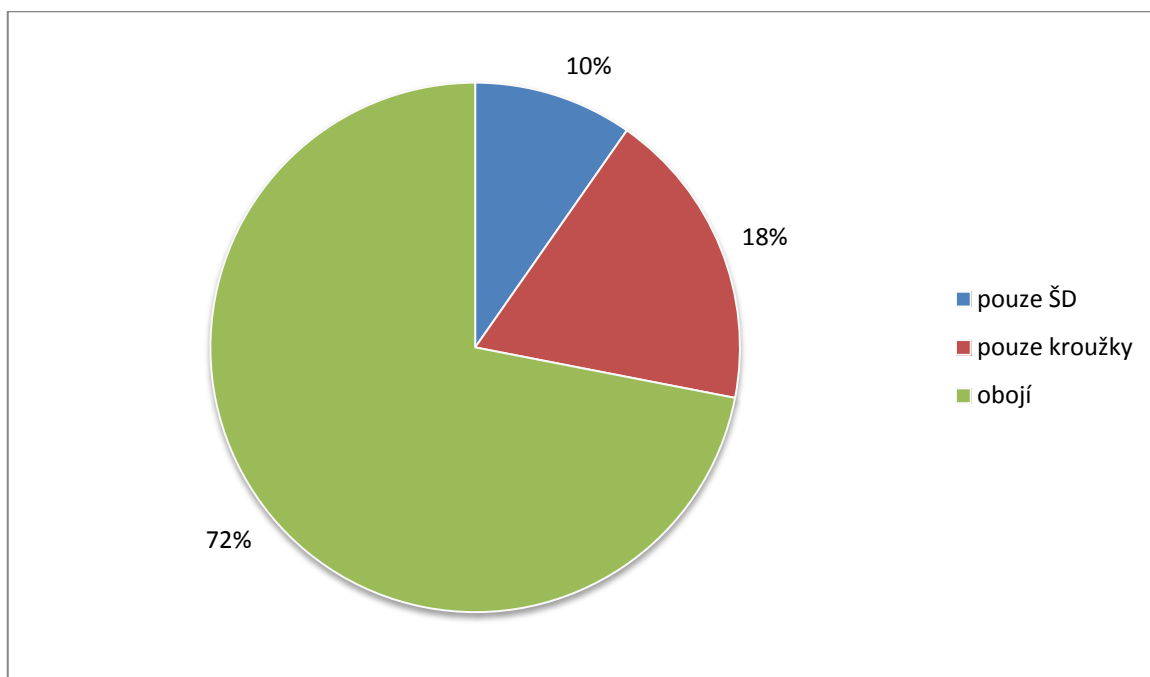
Tato otázka měla zjistit pohlaví respondentů. Z výsledků vyplívá, že se mého výzkumu zúčastnilo 69 % žen a 31 % mužů.

Otázka č. 2: *Kolik je vám let?*

Graf č. 2 – věk respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

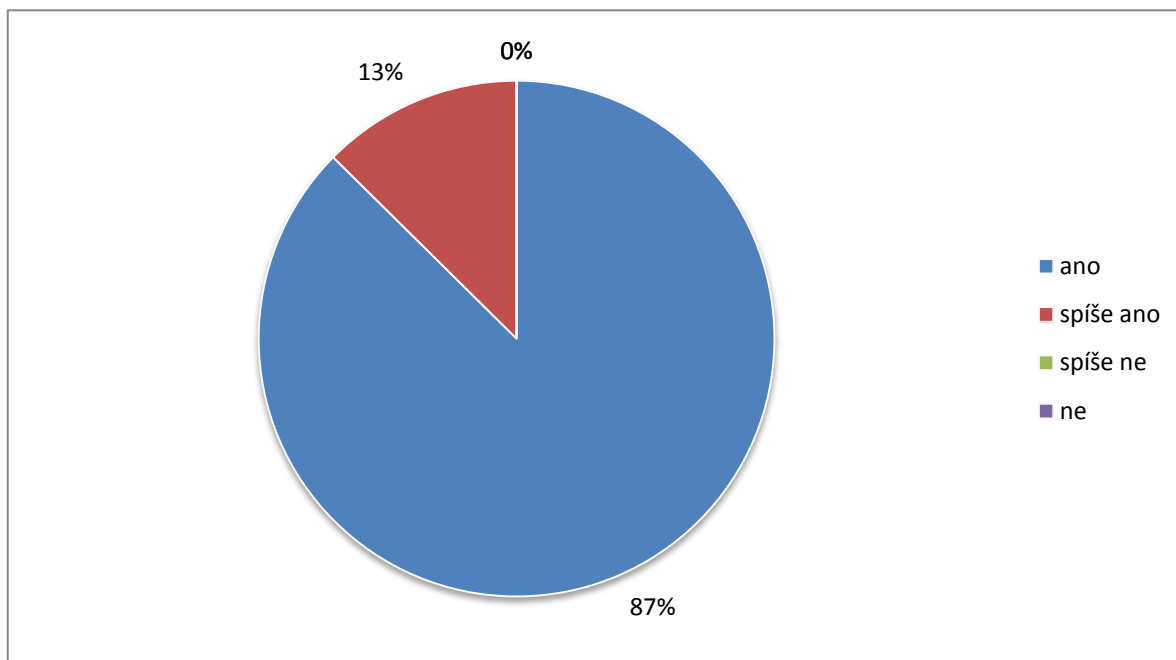
Z otázky č. 2 vyplívá zjištění, že většina dotázaných rodičů, kteří mají své děti v DDM a ŠD Oslavany spadá do věkové kategorie 31 – 40 let – 55 %, další kategorie 18 – 30 let - 20 % , kategorie 41 – 50 let – 25 % a do poslední kategorie 50 a více let nespadá žádný z dotazovaných.

Otázka č. 3: *Moje dítě v Oslavanech navštěvuje:*

Graf č. 3 – děti navštěvují pouze školní družinu / pouze kroužky / obojí

Zdroj: vlastní výzkum

V otázce č. 3 se respondenti vyjadřovali k tomu, jestli jejich děti navštěvují v Oslavanech pouze školní družinu, nebo jen kroužky, nebo navštěvují obě zařízení. Pouze školní družinu navštěvuje 10 % dotázaných, pouze kroužky navštěvuje 18 % dotázaných a obě zařízení navštěvuje 72 % dotázaných. Ze získaných odpovědí se dá usoudit, že většina rodičů a jejich dětí v Oslavanech v hojně míře využívá možnosti zapojit během pobytu ve školní družině děti do zájmových aktivit i mimo ni. K velké výhodě patří i to, že odpadá rodičům starost o přechod dětí za zájmovou činností jinam, vše probíhá „pod jednou střechou“.

Otázka č. 4: Vnímáte spojení školní družiny a domu dětí a mládeže jako pozitivní?

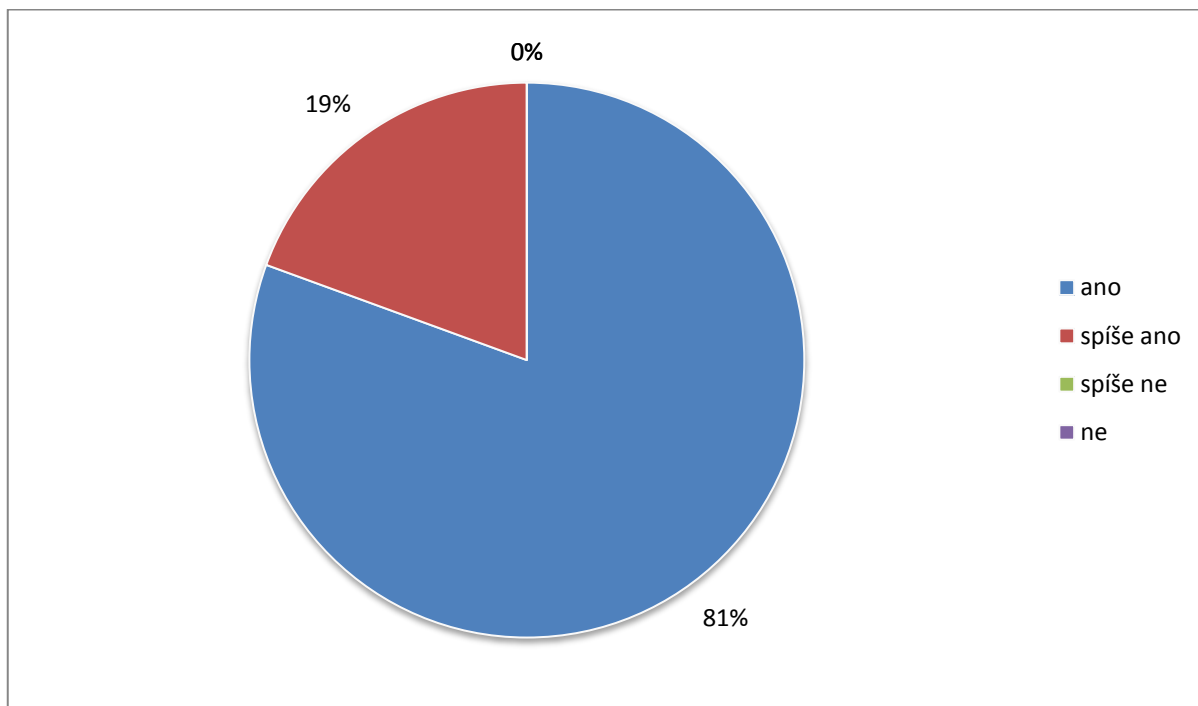
Graf č. 4 – spojení ŠD a DDM, je pozitivní / negativní

Zdroj: vlastní výzkum

V otázce č. 4 se dotazovaní rodiče vyjadřovali k tomu, jestli vnímají spojení DDM a ŠD jako pozitivní. Odpověď ano zvolilo 87 % dotazovaných, odpověď spíše ano volilo 13 % dotazovaných. Z uplynulého šetření lze jasně vyjádřit, že se spojením těchto dvou zařízení jsou všichni respondenti spokojeni a považují ho za pozitivní krok. Ze všech dotazovaných nikdo nevyjádřil nesouhlas nebo nespokojení s tímto sloučením.

Z toho vyplývá, že toto nezvyklé propojení dvou zmiňovaných organizací bylo dobrým a přínosným krokem jak pro rodiče dětí navštěvujících školní družinu a dům dětí a mládeže, tak pro děti samotné.

Toto zjištění bude velkým přínosem pro další práci pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině v Oslavanech.

Otázka č. 5: Jste celkově spokojeni s činností školní družiny a DDM ?

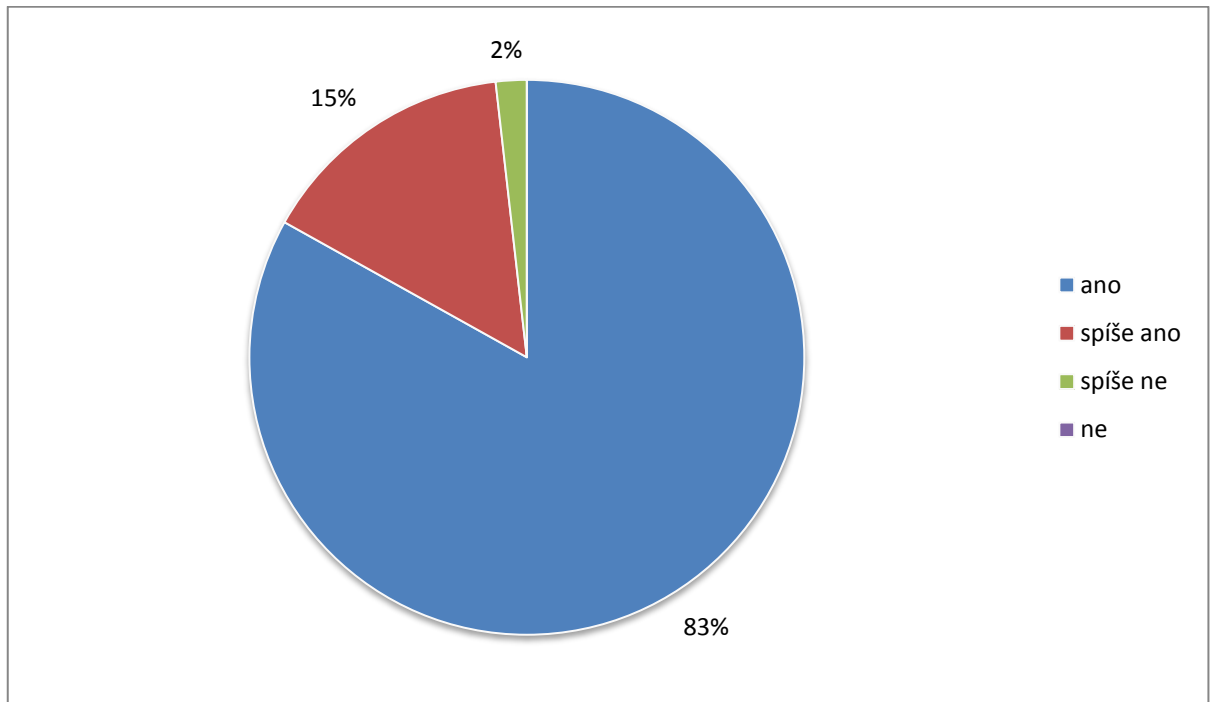
Graf č. 5 – celková spokojenost s činností ŠD a DDM

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 5 se respondenti vyjadřovali k celkové spokojenosti s činností ŠD a DDM. Z celkového počtu dotazovaných se 81 % respondentů vyjádřilo kladně – ano, 19 % respondentů odpovědělo spíše ano. Nikdo z dotazovaných se nevyjádřil k činnosti tohoto zařízení negativně. Z výsledků tedy vyplývá, že jsou rodiče spokojeni s tím, co toto zařízení jejich dětem nabízí.

Toto zjištění bude velkým přínosem pro další práci pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině v Oslavanech.

Otázka č. 6: *Navštěvuje vaše dítě školní družinu a kroužky domu dětí v Oslavanech rádo?*

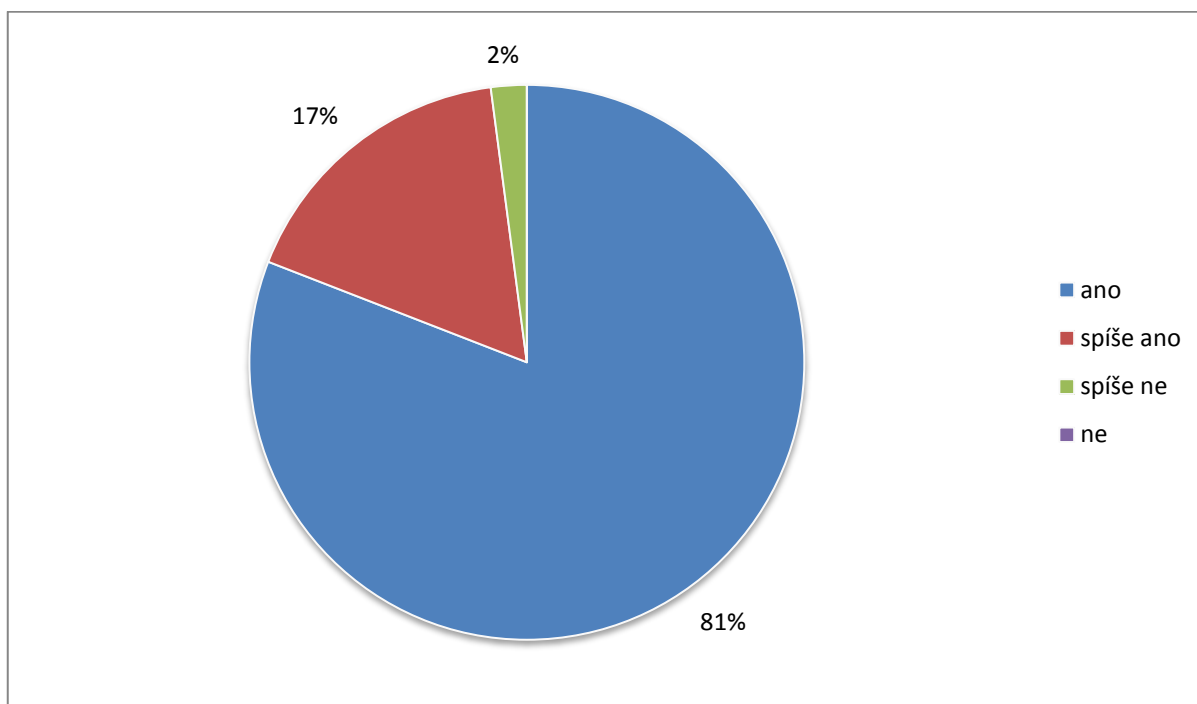
Graf č. 6 – děti navštěvují zařízení rády ano / ne

Zdroj: vlastní výzkum

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že většina dětí navštěvuje školní družinu a dům dětí a mládeže rádo. Z šetření vyplynulo, že 83 % respondentů sem chodí rádo, odpověděli ano, 15 % dotazovaných odpovědělo spíše rádo a pouze 2 % dětí chodí do tohoto zařízení spíše nerado.

Je příjemným zjištěním, že děti rády tráví svůj volný čas v kroužcích DDM, nebo ve školní družině. Je dobré vědět, že toto zařízení navštěvují s radostí a hlavně dobrovolně a ne jen z toho důvodu, že si jejich rodiče přejí, aby chodily do nějakého kroužku. Již zmíněné dvě procenta respondentů, kteří sem chodí spíše neradi, jsou podle mého názoru právě ty děti, které by chtěly trávit svůj volný čas jinak, třeba jen ve školní družině. Je spousta dětí, kterým stačí široká nabídka zájmových činností ve školní družině, a nemají potřebu navštěvovat nějaký kroužek.

Otázka č. 7 a 8: *Jste spokojeni s prací pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině? Pokud ne, co byste zlepšili?*

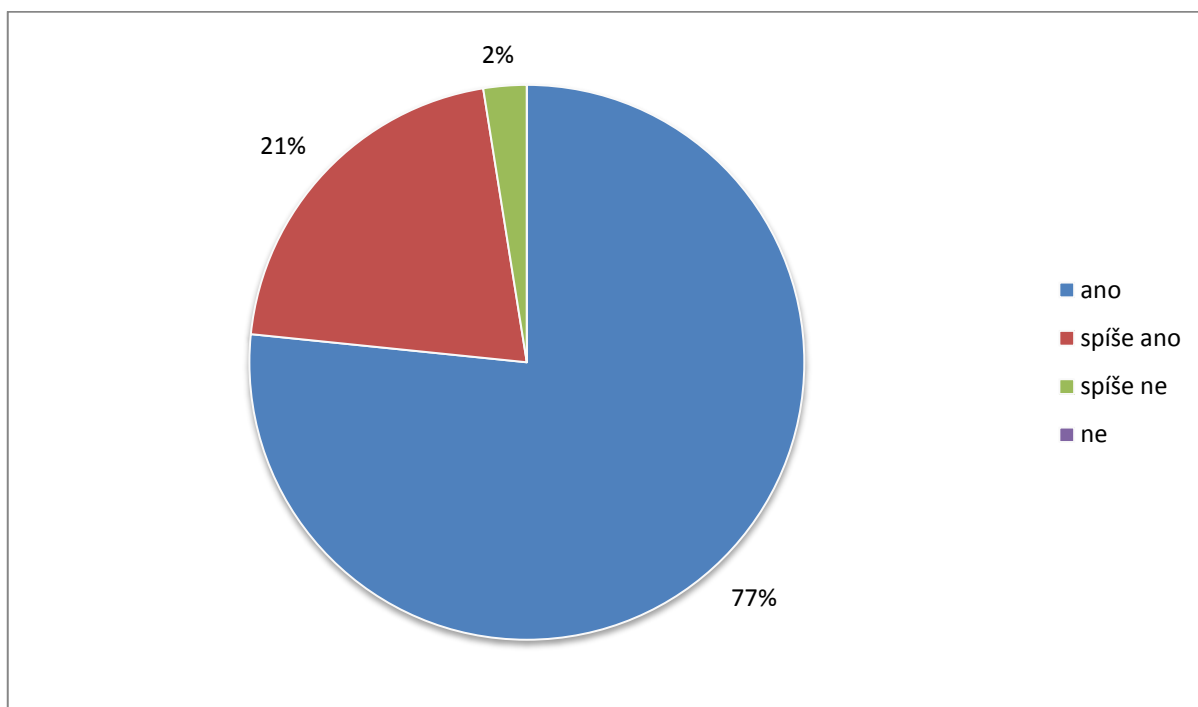
Graf č. 7 – spokojenost s prací pedagogů

Zdroj: vlastní výzkum

Takto formulovaná otázka měla zjistit, zda jsou rodiče spokojeni s prací pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině. Z výzkumu vyplývá, že 81 % rodičů je spokojena s jejich prací, 17 % rodičů je spíše spokojeno s jejich prací a 2 % rodičů je spíše nespokojena.

Z grafu je zřejmé, že většina rodičů je spokojena s prací pedagogů, ti dotázaní rodiče, kteří se vyjádřili záporně, měli v otázce č. 8 možnost zmínit důvody své nespokojenosti. V této otevřené otázce možnosti vlastních připomínek nevyužil nikdo. Což znamená, že bohužel nejdou důvody jejich nespokojenosti zjistit a tudíž ani předložit k dalšímu řešení a případné nápravě.

Otázka č. 9 a 10: *Jste spokojeni s materiálním vybavením ŠD a DDM? Pokud ne, co Vám zde chybí?*

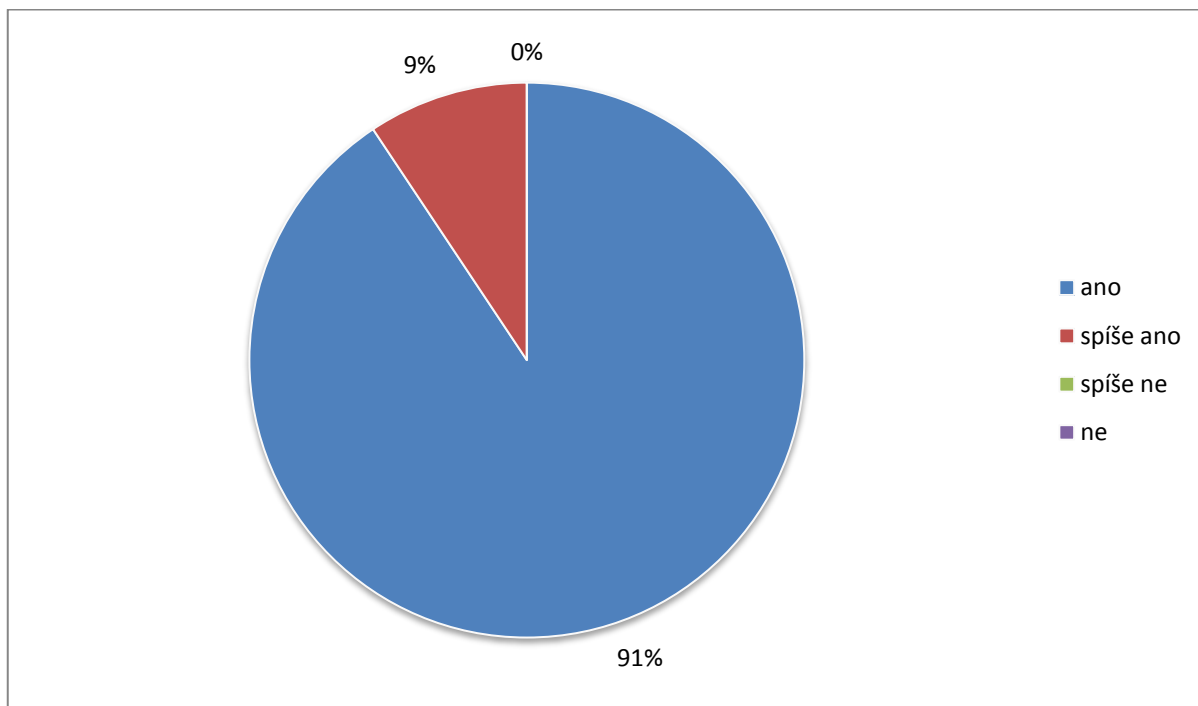

Graf č. 8 – spokojenost s materiálním vybavením

Zdroj: vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo zjistit spokojenost s materiálním vybavením tohoto zařízení. Z uplynulého šetření je jasné, že 77 % respondentů je s materiálním vybavením spokojeno, 21 % respondentů je spíše spokojeno a 2 % respondentů je spíše nespokojeno. Úplně nespokojen nebyl žádný z dotazovaných.

V otázce č. 10 měli dotazovaní možnost se vyjádřit k tomu, co jim případně materiálního vybavení chybí, k této otázce se z celkového počtu 278 dotazovaných vyjádřilo pouze 6 respondentů, tedy pouze 2 % dotazovaných. Připomínky nebyly nijak závažné. Týkaly se např. toho, že by měly být sundány záclony v družině, z důvodu prašnosti, dále pak úpravy přilehlé zahrady, která je v plánu na podzim letošního roku.

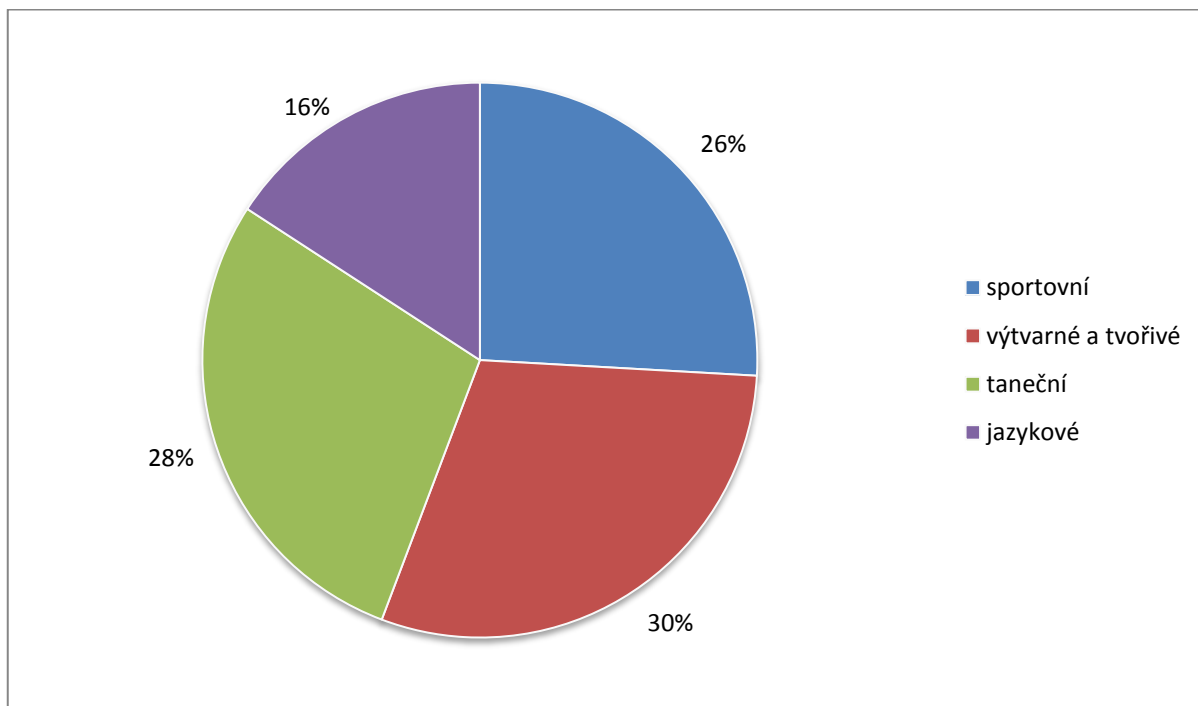
Otázka č. 11: Jste spokojeni s nabídkou zájmových činností v DDM?

Graf č. 9 – spokojenost s nabídkou zájmových činností DDM

Zdroj: vlastní výzkum

Takto koncipovaná otázka měla za cíl zjistit celkovou spokojenost rodičů s nabídkou zájmové činnosti DDM. Z výsledků výzkumu je zřejmé, že 91 % dotazovaných je spokojena s nabídkou, 9 % dotazovaných je spíše spokojena s nabízenou činností. Nespokojeně se nevyjádřil nikdo z dotazovaných.

Z výsledků tohoto výzkumu je jasné, že nabídka zájmových činností DDM Oslavany je široká a dostatečná, ať v oblasti sportovní, taneční a pohybové, výtvarné a tvořivé nebo v oblasti jazykové. Dům dětí a mládeže nabídl v letošním školním roce téměř šedesát kroužků z již zmíněných oblastí v Oslavanech a dalších 28 na čtyřech odloučených pracovištích v přilehlých obcích.

Otázka č. 12: Který ze zájmových kroužků nabízených organizací Vaše dítě navštěvuje?

Graf č. 10 – zjištění návštěvnosti jednotlivých oblastí zájmového vzdělávání

Zdroj: vlastní výzkum

Cílem tohoto dotazu bylo zjistit, naplněnost kroužků v různých oblastech zájmového vzdělávání. Z šetření vyplívá, že 26 % dětí navštěvuje kroužky sportovně zaměřené, 30 % kroužky výtvarné a tvořivé, 28 % dětí navštěvuje kroužky taneční a 16 % dětí navštěvuje kroužky zaměřené na výuku jazyku.

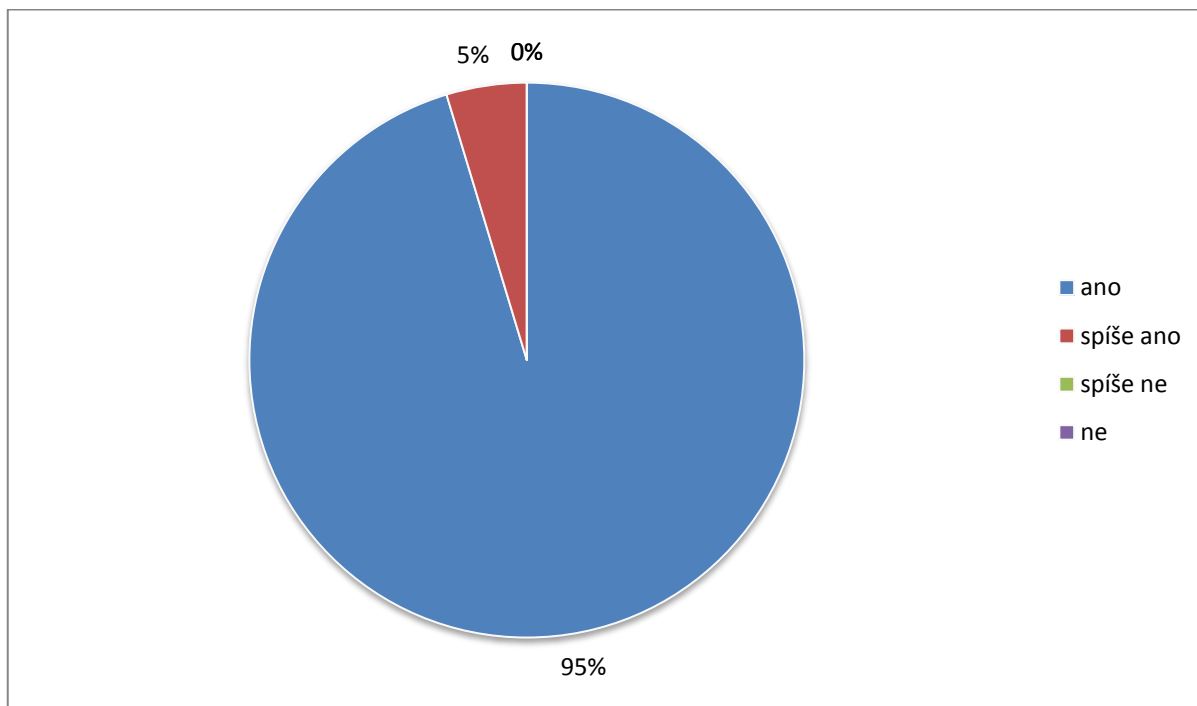
Z grafu vyplívá, že návštěvnost jednotlivých oblastí nabízené zájmové činnosti v DDM Oslavany je vyrovnaná, každé dítě má možnost si vybrat z širokého výběru kroužků v každé oblasti. Nejméně navštěvovanou oblastí zájmového vzdělávání v Oslavanech je oblast jazyková. Nízká návštěvnost je dle mého názoru zapříčiněna blízkostí velké jazykové školy.

V *otázce č. 13* se mohli respondenti vyjádřit k tomu, jaké kroužky jim v Oslavanech chybí. Této možnosti využilo jen 3 % dotazovaných. Největší nedostatek shledávají v oblasti bojových sportů. Toto zařízení nabízí z kroužků zaměřených na bojové umění kroužek **sebeobranu a karate**. Tento je určen pro děti od 10 let. Toto věkové omezení je dáno především fyzickou náročností tréninků.

Pro děti od 6 let je v tomto zařízení otevřen kroužek brazilského bojového umění **Capoeira**. Oba kroužky mají ještě volnou kapacitu. Rodiče se vyjádřili k tomu, že by si přáli kroužek boxu.

Bohužel není v silách DDM Oslavany pokrýt tak širokou oblast, jakou zajisté bojové sporty jsou. Tuto práci vykonávají externí zaměstnanci, kteří se dětem věnují ve svém volném čase a samozřejmě splňují všechny požadované podmínky pro vykonávání této činnosti. Mezi tyto patří mimo jiné od ledna roku 2015 také pedagogické vzdělání, které si formou akreditovaného kurzu v současné době plní.

Dalším požadavkem zaměření zájmové činnosti je kroužek přírodovědný. V této oblasti nabízí DDM Oslavany přímo kroužek **Přírodovědec**. Myslím, že v tomto případě jde především o nevědomost rodičů.

Otázka č. 14: Jste spokojeni s nabídkou akcí DDM a ŠD?

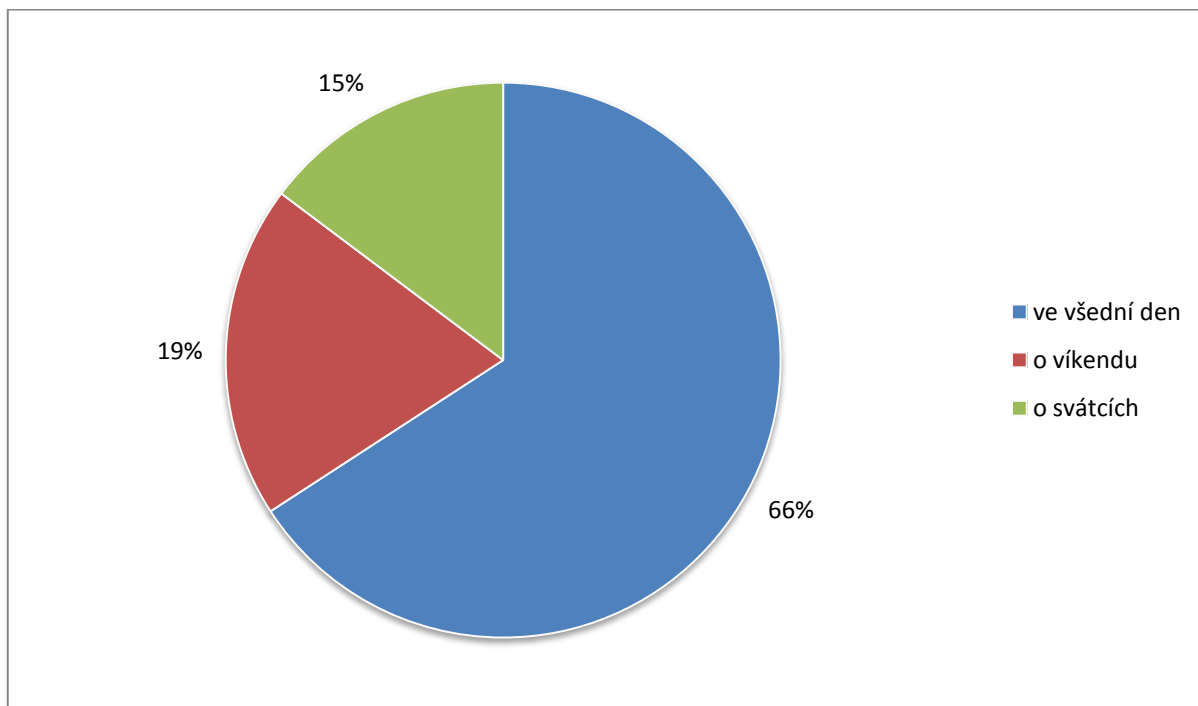
Graf č. 11 – spokojenost s nabídkou akcí DDM a ŠD

Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka byla směřována ke zjištění, zda jsou rodiče spokojeni s akcemi, které toto zařízení nabízí. Je zřejmé, že drtivá většina respondentů je s nabídkou spokojena, ano odpovědělo 95 %, spíše ano odpovědělo 5 % respondentů. Záporně se nevyjádřil nikdo z dotazovaných.

DDM a ŠD Oslavany nabízí různé akce, jak příležitostné, tak pravidelné. Tyto akce se snaží směřovat tak, aby si každý mohl vybrat. Velkým přínosem pro rodiče je především jsou akce, které nabízí DDM a ŠD o prázdninách a svátcích. V těchto dnech je dětem toto zařízení otevřeno od ranních do pozdních odpoledních hodin. Toho využívají především rodiče, kteří chodí do práce a nemají možnost v tomto období hlídání dětí.

Úzká spolupráce se místní školou umožňuje také nabízet mimořádné aktivity v době ředitelského volna.

Otázka č. 15: Dáváte přednost akcím

Graf č. 12 – kdy akce dotazovaným vyhovují

Zdroj: vlastní výzkum

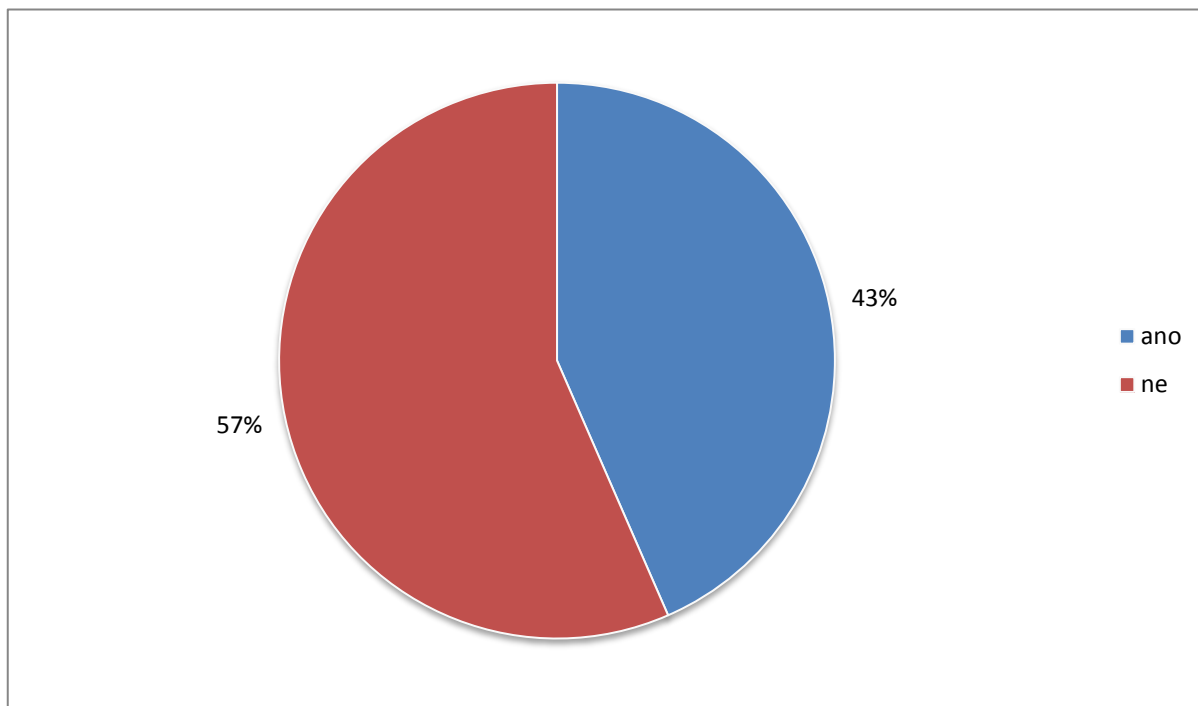
Otázka č. 15 zjišťovala, kdy rodiče vítají akce. Nadpoloviční většina respondentů se respondentů se přiklání k akcím konaným ve všední den – 66 %. O víkendu vyhovují akce 19 % dotazovaných a 15 % dotazovaných by si přálo mít akce o svátcích.

Z tohoto šetření vyplývá, že většině respondentů vyhovují akce ve všední den, mezi tyto patří především v předchozí otázce zmiňované akce v době prázdnin, svátků a ředitelského volna.

Otázka č. 16 byla formulována tak, aby se respondenti mohli vyjádřit k tomu, jaké akce jim v nabídce zařízení chybí. Této možnosti vlastní odpovědi nevyužil nikdo z respondentů.

Otázka č. 17: *Navštěvovali jste vy sami v dětství školní družinu?*

Ženy:

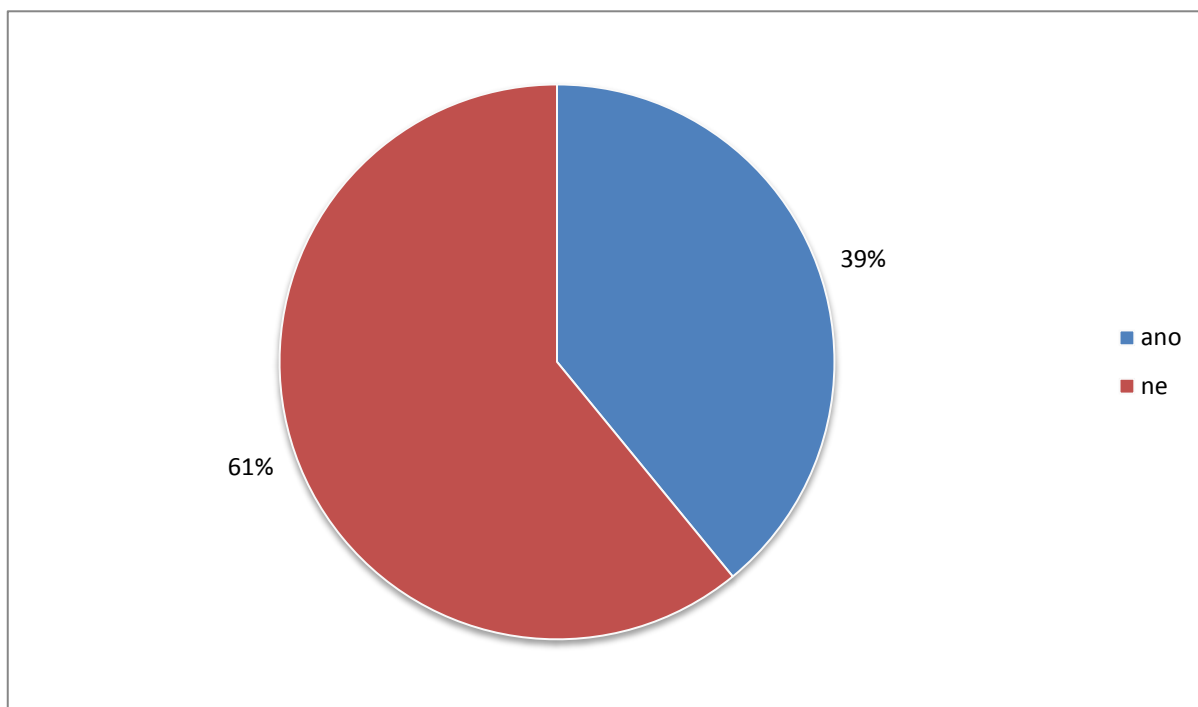

Graf č. 13 – navštěvovali jste v dětství ŠD - ženy

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkum v této otázce měl zjistit, zda dotazovaní sami v dětství navštěvovali školní družinu. Respondenty jsem u této otázky rozdělila dle pohlaví do dvou skupin.

Ze zjištěných výsledků je zřejmé, že 57 % dotazovaných žen samo v dětství školní družinu nenavštěvovalo a 43 % dotazovaných žen ji navštěvovalo. Takže většina žen školní družinu nenavštěvovala.

Muži:

Graf č. 14 – navštěvovali jste v dětství ŠD - muži

Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce u mužů bylo zjištěno, že 39 % mužů v dětství do školní družiny chodilo a 61 % mužů toto zařízení nenavštěvovalo. Z tohoto grafu je zřejmé, že většina dotazovaných mužů byla účastníkem mimoškolního vzdělávání ve školní družině.

4.4 Zhodnocení výsledků výzkumu

Sociologický výzkum byl proveden formou dotazníku u rodičů dětí navštěvujících Dům dětí a mládeže a školní družinu v Oslavanech. Tímto výzkumem jsem se pokusila ověřit platnost předem stanovených hypotéz.

Hypotéza H1 – *většina rodičů hodnotí spojení DDM a ŠD pozitivně*. Platnost této hypotézy se podařilo výzkumem verifikovat, protože z odpovědí jasně vyplynulo, že 87 % respondentů je hodnotí toto propojení jako pozitivní.

Hypotéza H2 – *většina rodičů je spokojena s prací pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině*. Tato hypotéza a její platnost byla ověřena v otázce č. 7. Z ní bylo zjištěno, že 81 % respondentů je s prací pedagogů volného času a vychovatelek v tomto zařízení spokojena a 17 % respondentů je spíše spokojeno s jejich prací. Platnost této hypotézy byla potvrzena.

Hypotéza H3 – *většina dětí navštěvuje obě zařízení rády a rodiče jsou spokojeni s nabídkou zájmové činnosti a akcí*. Tato hypotéza byla potvrzena v odpovědích na otázku č. 6, kdy bylo zjištěno, že většina dětí navštěvuje DDM a ŠD rádo a to celých 83 % a zbývajících 15 % chodí do kroužků a školní družiny spíše rádo. Otázka č. 11 zjišťovala, zda jsou rodiče spokojeni s nabízenou zájmovou činností. Z výsledků výzkumu vyplývá, že drtivá většina, a to 91 % respondentů z touto nabídkou spokojena je a 15 % respondentů je spíše spokojena.

Hypotéza H4 – *většina dotazovaných rodičů v dětství školní družinu nenavštěvovala*. Tuto hypotézu měla potvrdit otázka č. 17, kdy je zřejmé, že ze všech dotazovaných respondentů jich opravdu v dětství školní družinu nenavštěvovala. U žen bylo zjištěno, že 57 % dotazovaných žen nechodilo do ŠD a 43 % chodilo. U mužů byly výsledky šetření obdobné, a to 39 % dotázaných mužů do školní družiny chodilo a 61 % nechodilo do školní družiny. Dle tohoto šetření lze konstatovat, že tvrzení této hypotézy se podařilo verifikovat.

Z těchto uvedených zjištění je zřejmé, že tvrzení všech čtyř uvedených hypotéz bylo stvrzeno. Cílem tohoto dotazníku nebylo jen zjištění, zda jsou nebo nejsou rodiče spokojeni s celkovou působností DDM a ŠD v Oslavanech, ale taktéž jejich vlastní názory, které mohou vést ke zlepšení nabízené činnosti a mohou být také velkým přínosem pro ty,

kteří v tomto zařízení pracují a předávají dětem své zkušenosti a dovednosti a zejména jim ukazují správnou cestu k smysluplnému trávení jejich volného času.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci na téma *Sociálně pedagogické aspekty činností domu dětí a mládeže a školní družiny* jsem se snažila popsat důležitost mimoškolních zařízení určených pro trávení volného času dětí a mládeže. Zvláště jsem vyzdvihla důležitost a nutnost správné výchovy ve volném čase z hlediska socializačního procesu. Chtěla jsem také vyzdvihnout důležitost a náročnost práce pedagogů v těchto zařízeních.

Moje práce se skládá ze dvou částí a to z praktické a teoretické. V první kapitole teoretické části jsem popsala základní činnosti DDM a ŠD a jejich sociálně pedagogické aspekty. Zde se zmiňuji o zařízeních, které v České republice slouží k účelu trávení volného času dětí a mládeže. Zvláště jsem popsala poslání, funkce a cíle jak domu dětí a mládeže, tak školní družiny. V této kapitole taktéž vysvětluji významné pojmy pedagogiky volného času.

Druhá kapitola popisuje, jak tato zařízení přispívají k utváření mezilidských vztahů u dětí, funkce výchovy ve volném čase a požadavky na její realizaci. Částí této kapitoly je také osobnost pedagoga volného času a vychovatelek ve školní družině. Zmiňuji se zde také o počátcích výchovy ve volném čase.

Ve třetí kapitole se věnuji vymezení formálních a neformálních skupin a jejich vzniku. Vytyčuji základní znaky sociální skupiny, členění vrstevnických skupin. Dále pak zmiňuji skupiny předškolního, mladšího školního a středního školního věku, právě ty, kterých se mimoškolní vzdělávání v DDM a ŠD Oslavany především týká.

V praktické části jsem provedla sociologický výzkum formou dotazníku u rodičů dětí navštěvujících již zmíněné zařízení pro volný čas. Cílem bylo zjistit celkovou spokojenost rodičů s tímto zařízením. Zjistila jsem, že téměř všichni rodiče jsou s činností DDM a ŠD v Oslavanech spokojeni, že jejich děti v drtivé většině toto zařízení navštěvují rády. Taktéž jsem zjistila, že nabídka zájmové činnosti v oblasti sportovní, výtvarné a tvořivé, taneční a jazykové je dostačující a pro většinu dotazovaných také atraktivní.

Dále jsem zjistila, že s nabídkou akcí, a to zejména těch, které se konají ve všední den, tedy hlavně o prázdninách v době školního roku je většina rodičů nadměru spokojena. V této části mé bakalářské práce jsem si také ověřila, že většina dětí navštěvujících tato zařízení využívá možnosti trávit svůj volný čas jak ve školní družině, tak i v kroužcích domu dětí. Celkem 72 % dětí navštěvuje obě tato zařízení, 10 % chodí pouze do školní družiny a 18 % navštěvuje pouze některý z kroužků.

V mém dotazníku měli také rodiče prostor k vlastnímu vyjádření, zhodnocení a námitkám. Toho bohužel využilo jen malé procento dotázaných, ale i přesto budou tyto názory a připomínky podmětem k dalšímu zamyšlení pro vedení DDM a ŠD Oslavany.

Z celkového vyhodnocení všech dotazníků jsem dospěla k názoru, že jsou rodiče s obsahem, nabídkou a celkovou činností Domu dětí a mládeže a školní družiny v Oslavanech spokojeni, což vede k závěru, že děti v tomto zařízení tráví většinu svého volného času. Navštěvují třeba i několik kroužků denně a mezičas, kdy čekají na další kroužek, mohou trávit ve školní družině se svými kamarády a spolužáky.

Na závěr bych chtěla podotknout, že je opravdu v dnešní hektické době, která je plná nástrah, ať už ve světě počítačů a různých podobných zařízení, nebo v podobě různých patologických závislostí ukázat dětem, že volný čas se dá trávit i smysluplnějším způsobem.

Z pohledu rodiče dvou dětí vím, jak je důležité ukázat dětem tu správnou cestu, kterou by se měli po celý svůj život ubírat. Není potřeba, aby navštěvovaly každý den nějaký kroužek, i volný čas, který budou trávit doma se svou rodinou, ať už jen tak společným vyprávěním v rodinném kruhu, nebo jinou společnou aktivitou je pro ně obrovským přínosem a vzorem pro budoucí život. Čím více se budeme snažit jim ve volném čase nabídnout, tím větší šanci dle mého názoru máme, že to naše děti ve svém budoucím životě zhodnotí a budou předávat dál svým vrstevníkům a později i svým dětem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

[1] Literatura

1. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7
2. ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, J. a KOLEKTIV, *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Ostravská univerzita, 2003, 173 s. ISBN 80-244-0629-2
3. MEGLOSA, J., *Žít naplno.* / Přel. Hlouch, M./ 2. vyd. Praha: Advent - Orion, 1999, 191 s. ISBN 80-7172-601-X
4. ŠPAŇHELOVÁ, H., *Dítě v předškolním období*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, 71 s. ISBN 80-204-1187-9
5. HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 173 s. ISBN 80-7178-927-5
6. FONTANA, D., *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 379 s. ISBN 80-7178-626-8
7. KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3
8. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, 221 s. ISBN 80-7178-711-6
9. VÁŽANSKÝ, M., *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno: Print – Typia, 2001, 175 s. ISBN 80-86384-00-4
10. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. A KOLEKTIV, *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 149 s. ISBN 978-80-7367-268-3
11. STŘELEČEK, S., *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. 2. vyd. Brno: MSD, spol. s r.o., 2004, 155 s. ISBN 80-86633-00-4
12. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a KOLEKTIV, *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 400 s. ISBN 978-80-247-1734-0
13. MATĚJČEK, Z., *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 215 s. ISBN 80-04-252-2

14. PRŮCHA, J., *Moderní pedagogika*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, 481 s. ISBN 80-7367-047-X
15. MÜHLPACHR, P., *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2009, 191 s. ISBN 978 -80 -210 -7
16. HOLEYŠOVSKÁ, A., *Rok ve školní družině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 166 s. ISBN 80 - 7178 -752 -3
17. BALKOVÁ, K., *Náměty pro školní družinu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006, 160 s. ISBN 80 - 7367 -064 - X
18. HOLEYŠOVSKÁ, A., *Zájmová činnost ve školní družině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 232 s. ISBN 978 - 80 -7367 -586 - 3
19. ZOLLER, E., *Učíme děti ptát se a přemýšlet*. / Přel. Jindrová, S./ 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 96 s. ISBN 978 - 80 -262 -0096 - 3

[2] Internetové zdroje

1. O. Roubal, *Skupina – základní sociologický pojem*, Socioweb.cz – sociologický webzin, [online, 18. 3. 2014, 9:21], dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=editorial>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník

Vážení rodiče,

chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, jehož cílem je zjistit Vaši spokojenost s činností DDM a ŠD v Oslavanech. Získané odpovědi budou podkladem mé bakalářské práce na Institutu mezioborových studií Brno při Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

! Důležitá informace – dotazník je anonymní! (NEPODEPISUJTE SE PROSÍM)

Vaše odpovědi budou sloužit jak k mému výzkumu, tak zpracované výsledky tohoto dotazníku předložím vedení DDM a ŠD ke zhodnocení.

Děkuji Vám touto cestou za Vaši ochotu a čas strávený vyplňováním.

Mirka Večeřová

1. Vaše pohlaví

- muž
- žena

2. Kolik je vám let?

18 – 30 31 – 40 41 – 50 50 a více

3. Moje dítě v Oslavanech navštěvuje :

- pouze ŠD - pouze kroužky - obojí

4. Vnímáte spojení školní družiny a domu dětí a mládeže jako pozitivní?

ano spíše ano spíše ne ne

5. Jste celkově spokojeni s činností školní družiny a DDM?

ano spíše ano spíše ne ne

6. Navštěvuje vaše dítě školní družinu a kroužky domu dětí v Oslavanech rádo?

ano spíše ano spíše ne ne

7. Jste spokojeni s prací pedagogů volného času a vychovatelek ve školní družině?

ano spíše ano spíše ne ne

8. Pokud ne, co byste zlepšili?

9. Jste spokojeni s materiálním vybavením ŠD a DDM?

ano spíše ano spíše ne ne

10. Pokud ne, co Vám zde chybí?

11. Jste spokojeni s nabídkou zájmových činností v DDM?

ano spíše ano spíše ne ne

12. Který ze zájmových kroužků nabízených organizací Vaše dítě navštěvuje?

– sportovní - výtvarné a tvořivé -taneční - jazykové

13. Jaké zaměření zájmových kroužků v Oslavanech postrádáte ?

14. Jste spokojeni s nabídkou akcí DDM a ŠD?

ano spíše ano spíše ne ne

15. Dáváte přednost

– ve všední den

- o víkendu

- o svátcích

16. Které akce v DDM a ŠD postrádáte ?

17. Navštěvovali jste vy sami v dětství školní družinu?

- ano
- ne

Ještě jednou moc děkuji za Váš čas. Mirka